

LETHRICA

ÅRGANG 20, NR. 40 DE HISTORISKE FORENINGER I LEJRE KOMMUNE OKTOBER 2025

Med udgangspunkt i Bygården i Allerslev kommer vi langt omkring i historien i dette nummer. Og vi følger en flok Nørrebrodrenge på sommerlejr på Bramsnæs.

Historien om Lejre-kredsen fortsætter.

Vi bliver bekendt med begrebet ”et skuffebarn”, og vi får talen fra Gl. Kongsgårds jubilæum.

Det var noget af indholdet i dette nummer.

Rigtig god fornøjelse
På redaktionens vegne
Thyra Johannesen

I DETTE NUMMER:

<i>Lejre-kredsen</i>	2
<i>Sommerlejr</i>	8
<i>Bygården</i>	18
<i>Billede doneret</i>	27
<i>Praktiske oplysninger</i>	31
<i>Et skuffebarn</i>	32
<i>Bulotti</i>	38
<i>Nekrolog</i>	40
<i>Jubilæumstale</i>	41
<i>Lejre Historiske Forening</i>	47
<i>Historisk Forening for Bramsnæs og Hvalso</i>	48
<i>Nyt fra DSI-TM</i>	49
<i>Tadre Møllens Venner</i>	50
<i>Foreningernes kommende aktiviteter</i>	52

Lejre-Kredsen (8). Holstein-Ledreborg:

EN TERRIER GØR SIN ENTRÉ

Af Kaare R. Skou

Efterhånden som partierne etablerede sig, blev løsgængere en særlig gruppe i Folketinget. Vi kender så rigeligt til dem i det siddende folketing, hvor det er de medlemmer, som mere eller mindre frivilligt har forladt det parti, som de blev valgt for, og endnu ikke er blevet optaget i et andet. I 1872, hvor partisystemet endnu ikke var helt stabilt, og hvor man stadig valgte folketingsmedlemmerne ved flertalsvalg kreds for kreds, blev Ludvig Holstein-Ledreborg valgt som løsgænger – eller, som det hed, uafhængig højremand. Det var en gruppe borgere fra Gevninge og Svogerslev, som havde fået overtalt greven til at stille sig som modkandidat til Venstres ellers nogenlunde sikre kandidat. Allerede under valgkampen bekendtgjorde Holstein, at han ville være løsgænger, hvis han vandt valget – for nok var han konservativ, men han ville ikke

indordne sig under Estrup, hvis demokratiske sindelag han betvivlede. På den anden side var han lodret modstander af Venstres højst prioriterede programpunkt, indførelsen af parlamentarisme, som han anså for at være det første skridt på vejen til at afskaffe kongemagten og gøre Danmark til en republik. Han kunne heller ikke forlige sig med Højres uddannelsespolitik, et politikområde, som lå ham meget på sinde.

I 1870 havde Bondevennerne i hvert fald på papiret lagt de interne stridigheder til side og dannet partiet Venstre omkring det krav, der nærmest var det eneste, som forenede dem: Afskaffelsen af Kongens ret til at udnævne ministrene, uanset hvordan Folketinget var sammensat. I Højre, som var den anden store gruppe i Folketinget, var der en del, som misundte sammenholdet i Venstre, men efterhånden som J. B. S. Estrup, der var indædt modstander af partidannelser, fik udmanøvreret alle konkurrenter til positionen som konservatismens fører, blev planerne om en partidannelse gemt til bedre tider. Højre

side i Folketinget bestod derfor af 10-15 estrupere, lidt færre Nationalliberale og cirka otte højreløsgængere. Mellempartiets få medlemmer kunne Højre også normalt regne med, men alt i alt sad Venstres gruppe på flertallet i Folketinget.

Ludvig Holstein-Ledreborg var velforberedt til arbejdet i Folketinget. Han vidste med sig selv, at han havde ordet i sin magt. Han vidste også, at han fagligt var det store flertal af tingets medlemmer overlegen. Og for det tredje havde han politisk næse. Normalt tager det et nyvalgt medlem 2-3 år at lære at navigere i Folketinget – nogen lærer det aldrig.

Stemningen i det folketing, han blev valgt ind i, var betændt. J. A. Hansen, som efterhånden var blevet temmelig upopulær i de mere radikale kredse af Venstre, var på vej ud, og hans sekundant, den hårdtslående agitator Christen Berg på vej til tops. Sammen fik de Venstres gruppe til at indlede et frontalangreb på konseilspræsident Holstein-Holsteinborg og hans regering. Ved folketingssamlingen stillede de tre moderate forslag, som burde kunne samle flertal i Landstinget og dermed blive til lov. Forslagene drejede sig om en ny præsteløn-

ningslov, en mindre ændring af fæsteloven, og en ny lov om kommunale valg. Hvis disse moderate forslag ikke blev vedtaget, ville Venstre enten fremsætte forslag i Folketinget om, at tinget skulle henvende sig til Kongen med de afviste forslag som bevis på, at regeringen ikke var i stand til at lede landet, og anbefale ham at tage en regering i overensstemmelse med flertallet i Folketinget – altså Venstre, eller tage det drastiske skridt at nedstemme regeringens forslag til finanslov.

Fuldstændig som J. A. Hansen og Berg havde forventet, afviste regeringen og Landstinget med dets nationalliberale medlemmer i spidsen forslagene med den underliggende, men usagte begrundelse, at de var stillet af Venstre, hvorpå Venstre valgte den første af de to opstillede muligheder, men med den tilføjelse, at blev regeringen ikke ændret i løbet af sommeren, vil man skride til finanslovsnægtelsen. På den måde fik regeringen og Kongen en sidste chance.

Henvendelsen til Kongen blev formuleret blødt, men var ikke til at misforstå. Ved forelæggelsen for Folketinget havde J.A. Hansen citeret både Orla Lehmann og Monrad for i

1849 at have sagt, at der i enhver demokratisk forfatning ligger en spire til parlamentarisme. Det var blot et spørgsmål om tid, og tiden var nu, mente J. A. Hansen. Så rejste gamle Krieger sig og tog ordet for at formane Venstre til at opgive kravet om, at en regering skal have flertal i Folketinget. Parlamentarisme kan ikke indføres ved en beslutning, men er en skik, en engelsk skik, udviklet gennem 600 år eller 24 generationer, og den lader sig ikke omplante til Danmark i løbet af bare 24 år, mente han.

Var stemningen i forvejen giftig, blev den det ikke mindre af, at Venstres temmelig stridbare medlem fra Slagelse-kredsen, den tidligere national-liberale Johannes Tauber, der havde sluttet sig til Berg, da han blev Venstres leder i forventning om en mere radikal politik, nu bad om ordet. Han var i øvrigt hurtigt blevet skuffet over Berg på grund af manglen på handlekraft. For mange ord og for få initiativer, som kunne bringe folk på barrikaderne. Og Berg var en mand af store ord. Han havde for vane at tage på tourné op gennem Jylland om sommeren, og på møde efter møde luftede han sin store utålmodig-

hed. Den 20. juli var der arrangeret et stort politisk møde på torvet i Kolding, hvor J. A. Hansen og han var indbudt som talere. Hjemme i sin valgkreds ville Berg sætte ekstra trumf på:

Kongens rolle var som skriverens og forvalterens. Christian IX havde bare at skrive under på, hvad flertallet i Folketinget besluttede, også når det besluttede, at det ville have en anden regering. Ingen skulle være i tvivl om, at Venstre var i stand til at danne en regering, der var bedre end godsejernes, rungede han ud over forsamlingen.

Socialdemokraterne, der samtidig holdt møde på den københavnske fællod, jublede. Der blev råbt leve for Grundloven, Berg og J. A. Hansen.

Da jubel og retorik havde lagt sig, var der dog en hel del i Venstre, som tvivlede på, at det magtede at regere, hvis det fik muligheden. Desværre gjaldt det først og fremmest dem, som selv Højre måtte anse for kvalificerede, blandt andre godsejeren Hans Rasmussen Carlsen fra Gl. Kjøgegaard og den politiske fribytter baron Blixen-Finecke – og vel også Holstein-Ledreborg. At trumfe et majoritetsherredømme igennem, når man har

Landstinget, domstolene, Kongen samt dannelsen og den tunge del af ejendomsbesiddelsen imod sig, er umuligt, mente Carlsen. I Højre ry-stede man også på hovedet ad Berg. Estrup sagde ved en lejlighed, at Danmark til en vis grad levede på agtelse og velvilje fra Europa. Den ville forsvinde med en Venstreregering. Bismarck ville aldrig give Slesvig tilbage til Danmark, hvis det skulle afleveres til en Venstreregering, hed det i Højre.

Synspunktet havde måske været rigtigt op til 1864, men nu var det mere noget, overklassen bekræftede sig selv i for at retfærdiggøre, at det beholdt magten for sig selv.

Den knyttede næve, Tauber savnede, fandt han i stedet hos Hørup, som nu bad om ordet. Hvad næppe mange turde, gik han i rette med den gamle Krieger: Parlamentarismen var aldeles ikke en 600 år gammel skik i England. Den havde højst 250 år på bagen, og i øvrigt burde en mand som Krieger holde sig for god til at bruge historien på den måde. Det var et falsk argument. Da han nu havde talt sig varm, fortsatte han med angreb på koryfæerne i sin gamle nationalliberale gruppe. Måske kan man be-

I begyndelsen af 1900-tallet var det på mode, at politikerne sendte nytårshilsner, ofte med en satiretegning af dem selv. Her er Carl Røginds kort for Sigurd Berg, hvor gode Koldingborgere netop havde foranstaltet, at der blev rejst en statue af deres afdøde folketingsmedlem Christen Berg foran jernbanestationen. På tegningen ses ud over Christen Berg kultusminister Enevold Sørensen, den lokale sagfører Jens Laurits Hansen og indenrigsminister Sigurd Berg, Christen Bergs søn, fejre begivenheden. Læg mærke til, at der nederst på soklen står 'kriegeren' Christen Bergs valgsprog: Gå aldrig på akkord med uretten

brejde Krieger for hans historiske unøjagtighed, men Tauber var selv ikke bedre.

Her i 1873 gav han kultusminister C.C. Hall skylden for krigsnederlaget i 1864 ved i sin tid som konseilspræsident fra 1860 til 1863 at have overflyttet en række komplet uduelige embedsmænd fra Slotsholmen til forvaltningen i Slesvig.

Hall følte sig noget stødt på manchetterne, og Folketinget vedtog henvendelsen, men Madvig, Nellesmann og Estrup fik straks Landstinget til at vedtage en henvendelse i modsat retning. Den fastslog, at Landstinget var ligeberettiget med Folketinget, og understregede, at Kongen frit kunne beslutte, hvem han ville have som ministre. men landstingsflertallet svarede igen ved også at henvende sig til Kongen med en støtteerklæring til regeringen.

Allerede inden henvendelserne var vedtaget, havde Kongen forsikret regeringen om, at han ønskede, at den blev siddende. Holstein-Holsteinborg skulle udarbejde et negativt svar til Folketinget og et positivt til Landstinget. Det fik Venstres ledere, Berg, Bojsen og Høgsbro, til et øjeblik alligevel at overveje at stemme nej til finansloven. De opgav dog igen, fordi det var tæt på at sprænge deres egen gruppe. Til gengæld lovede man hin-

anden i Venstre at stå skulder ved skulder til efteråret, hvis regeringen ikke var skiftet ud i mellemtiden. Den 2. maj kl. 2 om natten med lidt mere end en måneds forsinkelse var finansloven blevet vedtaget.

Regeringen blev ikke fjernet i løbet af sommeren, og næppe var folketingsåret begyndt i oktober, før Venstre gentog sit krav om regeringsskifte. Holstein-Holsteinborg betragtede det som en fornærmelse mod kongen og en hån mod sig selv og bad Christian IX om at måtte udskrive valg, men kongen sagde nej. Venstre skulle have en chance for at besinde sig, men det gjorde Venstre ikke, og så blev Folketinget sendt ud i valgkamp. Den blev, som man kan forestille sig, ret så livlig og kaldte for første gang over halvdelen af vælgerne til at møde frem på valgstederne. Det viste sig, at konfrontationslinjen blev dyr for Venstre, som tabte to mandater, og J. A. Hansen lovede, at eksperimentet med at standse behandlingen af finansloven for at lægge pres på Kongen og regeringen ikke ville blive gentaget, i hvert fald ikke her og nu. Men det fik også andre konsekvenser. Holstein Ledreborg kom under vejr med, at det afvisende svar, som Chri-

stian IX havde givet Folketinget på forårets henvendelse, og som konseilspræsidenten havde viderebragt til Folketingets formand, havde været ledsaget af en håndskrivelse til konseilspræsident Holstein-Holsteinborg. Den havde Folketingets formand ikke fået. Det så mærkeligt ud. Og nu bed Holstein-Ledreborg sig fast. Han krævede dokumentet fremlagt og at få en fyldestgørende forklaring på dets tilblivelse. For at forstå Holstein-Ledreborgs interesse i denne skrivelse må vi om ad Grundloven. Efter den er Kongen som bekendt ansvarsfri. Hvad han foretager sig, er statsministerens ansvar. Hvis han virkelig selv efter egen overbevisning havde skrevet håndskrivelsen, havde Holstein Holsteinsborg altså ansvaret for den, og det erkendte han, presset af Holstein-Ledreborg. Men var sandheden, som Holstein-Ledreborg fornemmede, at det var Holstein-Holsteinborg, der havde dikteret ham den? Han tvivlede på, at Christian IX af sig selv ville have begivet sig ud på kanten af Grundloven ved at mene noget, der ville være kontroversielt, uden at det var clearet af med konseilspræsidenten på forhånd.

Det betød noget, for danskerne i al-

mindelighed var meget loyale over for Kongen, så hvis Kongen havde sagt, at han foretrak Holstein-Holsteinborg som Konseilspræsident, så var det nok det rigtige at beholde ham. Holstein kaldte det for fuldstændig uantagelig misbrug af Kongen - og så fra en Højreregering! Regeringen kunne ikke se, at der var et problem. Den ville i hvert fald ikke indrømme det. Holstein-Ledreborg fandt hele tiden nye vinkler at sætte sit angreb og sin anklage om misbrug af kongemagten ind.

Debatten, som strakte sig over flere dage i Folketinget, sluttede med, at det vedtog en misbilligelse af Holstein-Holsteinsborgs ageren. Umiddelbart havde en sådan ingen praktisk betydning. Men det fik den alligevel. Holstein-Ledreborg, som jo var valgt som en konservativ løsgænger, og som til daglig ikke var en del af Højres gruppe, søgte ind i Venstres gruppe, som tog imod ham med kys hånd. Samtidig erklærede han, at han gerne stillede sig som Venstres kandidat i Lejre-kredsen ved et kommende valg, såfremt Venstre i Lejre ville have ham som kandidat. Det ville venstrefolkene i Lejre hellere end gerne.

SOMMERLEJREN PÅ BRAMSNÆS

Prolog

af Bjarne Holm

Allerede tidligt i 1970'erne hørte jeg historier om, at der havde været en sommerlejr ovre på Bramsnæs. Dengang var det noget fjernt og lidt underligt at forestille sig, at der på Bramsnæs havde været en sommerlejr med liv og glade dage - med barakker blev det fortalt. Men når man stod på skrænterne i Ejby og så derover, var det måske lidt svært at forestille sig, for i dag ligger Bramsnæs lidt øde hen. De to bondegårde har andre funktioner i dag.

For et par måneder siden fik jeg af Solveig Nielsen, vores gamle kasserer fra Stråtagsforeningen i Bramsnæs, der var en af to historiske foreninger, der blev til Bramsnæs Lokalhistoriske forening, en historie om sommerlejren på Bramsnæs for 100 år siden, skrevet af en deltager, som vi desværre kun kender navnet på, nemlig Erik Nielsen fra Nørrebro. Det er længe siden, men for dem af os, der er født under eller lige efter Anden Verdenskrig, er det relativt, hvor længe siden det er; vi

har mødt og kendt mennesker, som levede dengang, og en af dem er Eigil Hansen fra Ejby, som har skrevet nogle fine bøger og artikler om ejeren i og omkring Ejby. Og i en af hans publikationer har jeg fundet en meget fin beskrivelse om sommerlejren på Bramsnæs, som sammen med Erik Niensens personlige - og lyriske - beretning om turen og opholdet på Bramsnæs sommerlejr i 1920 - 1930'erne giver et godt historisk billede af både lejren, stedet og tiden.

Sommerlejren på Bramsnæs

af Eigil Hansen

Fra hæftet Sommergæster ved Ejby Strand af Thorkild Hansen fra 1999.

Ældre Ejby-borgere, der kan huske mere end 60 år tilbage, mindes, at de kunne høre, når der blev sunget ovre i sommerlejren på spidsen af Bramsnæs.

Selv husker jeg bare de grønne træhuse og flagstangen, man kunne se i skovkanten, og så husker jeg udflugterne til Søminestationen i Dragerup skov, fordi min far var med til at sejle derover i sin fisker-

båd.

Herman Tofte fra Kr. Hyllinge husker væsentligt mere, fordi han var hjælper på lejren i somrene 1937 og 1938, 15-16 år gammel.

Lejren ejedes af K.U. (Kirkelig Ungdomsforening). K. U. er tilknyttet Kirkeligt Samfund, som er det grundtvigske arbejde omkring Vartov. Ungdomsforeningen "U 17" var knyttet til Sct. Stefans sogn på Nørrebro, og det var denne forening, som arrangerede den lejr, Tofte var med på.

Tofte fortæller følgende fra lejren i 1937:

Lejren var for "Læsestuen for drenge" i Sct. Stefans sogn på Nørrebro og arrangeret af ungdomsforeningen U.17. Tidspunktet var 19. til 29. juli, altså ti dage.

Prisen for opholdet og transporten var 9,00 kr. Hjælpere betalte også.

Der var mulighed for at søge halv friplads, og kunne man heller ikke klare det, kom man med alligevel.

K. B. Andersen, som senere blev undervisnings- og udenrigsminister samt formand for folketinget, var i de år formand for ungdomsforeningen. Han skrev i kirkebladet "Kirkenyt": "Det har altid været

princip herude (på Nørrebro), at ingen dreng af økonomiske grunde skal blive her i sognet i ferien, så længe der er plads i lejren".

Deltagertallet var 33, 22 drenge og 11 medarbejdere, og turen fra Nørrebro til Bramsnæs foregik i turistbus, som startede ved menighedshuset "Karmel" i Vedbækgade.

Lejren bestod af en ret stor bygning i midten. I denne bygning var der opholdsstue og køkken m. v.

På begge sider af denne bygning var der to mindre barakker. De var indrettet til soverum for børnene og for ledere, "tanter" og hjælpere. I børnenes sovebarak var der 22 køjer.

Lejren bestod altså af fem træbarakker.

WC'et var temmelig primitivt. Der var gravet en rende i jorden, og ovenover den var der et bræt med fire eller fem "siddepladser", hvorfra der var udsigt til husene ved Ejby Havn. Det lange bræt blev kaldt "Limpinden". Når sommeren var forbi, og lejren var lukket, blev renden dækket til med jord, og så var den sag i orden.

Til de kvindelige deltagere (tanterne) var der dog bygget et

Bramsnæs mod nordøst. Der er intet tilbage af lejren. Barakkerne forsvandt i 1939

Foto: Søren Bo Bojesen

rigtigt wc (lokum), som bar navnet "Elverhøj".

Foran lejrbygningerne stod en flagstang, omkranset af en ring af store sten. Her blev der hver dag sunget morgen- og aftensang. Stenene ligger stadig på samme sted og er det sidste synlige minde om sommerlejren.

Vand til husholdning og hygiejne hentede drengene i to mælkejunger på en tohjulet vogn. Vandet blev hentet på Jens Per Nilens gård, og turen blev taget fire - fem gange daglig.

Maden blev tilberedt på ti store primusapparater. Der var ikke noget komfur.

Belysningen om aftenen var ved petroleumslamper.

Dagene i sommerlejren gik med leg og sang, læsning og badning samt forefaldende "arbejde". Var det dårligt vejr, legede man inde med spil og lignende.

Én dag under opholdet var man på udflugt til Søminestationen i Dragerup Skov på vestsiden af fjorden.

Søminestationen var et militært øvelsessted for afskydning af torpedoer. Der var store kaserne- og værkstedsbygninger, og der var en bred bro med skinner til brug ved transport af torpedoerne. For enden af broen var der en ret stor platform, hvor afskydningerne

fandt sted. Torpedoen blev afskudt mod mål, der var udlagt på flåder ret langt nord for afskydningsstedet.

Når torpedoen blev afsendt, sejlede man i små hurtigbåde (chris-craft) ud for at se, om man havde ramt målet, og for at hente torpedoen ind igen. Drengene kom i små hold med på disse ture.

Det var jo helt klart et spændende sted for raske drenge. De fik forevist det hele, overværede afskydninger, så værksteder og fik ikke mindst en gyngetur i en enorm stor gyng, der var hængt op i et enormt stort træ. Derudover har der uden tvivl været sodavand og andet godt.

Turen frem og tilbage var også spændende. Den foregik i to fiskerbåde fra Ejby Havn. Det var havnefoged Laurits Frederiksen "Flid", og Anders Hansens "Dagmar".

En oplevelse for disse københavnerdrenge var det også, når greve C. F. R. Scheel, Ryegaard, kom på besøg.

Det skete mindst en gang på hver lejr, og greven kom altid ridende på sin flotte hest.

Den sidste dag i lejren afholdtes sportskonkurrencer, og om aftenen var der afslutningsfest. Spisesalen

blev pyntet med løv, og halvøens to landmænd samt andre lokale venner blev inviteret som gæster...

I 1938 var der også en lejr for pigerne fra Sct. Stefans sogn "Sykredsen". Dette var vist den eneste pigelejr, der blev afholdt.

Den har nok forløbet ligesom drengenes, bortset fra, at udflugten ikke gik til søminestationen, men til Ryegaard Dyrehave og til Langtved Færgetro.

I øvrigt var 1938 et særligt år, når man taler om ferie og fritid. Det nævner pastor Baunbæk (som senere blev præst i Roskilde) i sin anbefaling af sommerlejren i "Kirkenyt":

"Netop her i dette år, hvor det er vedtaget ved lov, at alle arbejdere skal have ferie, som man med rimelighed har krav på" o. s. v.

Bramsnæsvig

Af Erik Nielsen fra U. 17's jubilæumsbog, 1942

Sommer og Sol over Danmark - feriekaade Drenge og Unge. Det er Lørdag. Brostenene i de lumre Gader brænder hedt. Bagagen er spændt paa Cyklerne med Møje

og Besvær, og det første Hold er parat til at køre. Farvel til "Karmel", glade Hurraraab! Lykkelige, men lidt bekymrede Mødre vinker og tænker: Bare de var vel hjemme igen! Bagagen slingrer, da der køres ud fra Vedbækgade. Af Sted, af Sted - ud i Sommerlandet ...

Hovedstaden ligger langt bag os. Vi har passeret Roskilde og har under Viadukten nydt en Soda-vand, købt hos Urtekræmmeren paa Hjørnet. Gjort det traditionelle Ophold i den gamle, hyggelige Svogerslev Kro. Bænket os i muntert Samvær i "Slyngelstuen", hvor de medbragte Klemmer blev sat til Livs med en glubende Appetit. Videre ad Holbæklandevejen. Punkterede en og anden? Tit! Saa holdt vi Hvil i en kløverduftende Landevejsgrøft - enkelte fik Cigaretterne frem. Videre med Sang paa Læberne. Over Bakken ved Lindemborg - gennem Borrevejle Skov. Og se: Der langt fremme skimter vi mellem Træerne Skorstenen paa det hvidkalkede Landmejeri ved 48 Kilometer-Stenen. Drejer bort fra Hovedlandevejen - gen-

nem Kirke Sonnerup By. En Bondekone nikker og smiler til os. „Go' Daw, go' Daw", brøler vi i Overmod. Forbi den lille Hulvej, der gaar ned til det historiske Færgeleje Langtved.

Vejen snor sig videre til Ejby, men et lille Træskilt fortæller, at vi nu nærmer os Halvøen. „Til Dejligheden" staar der! Saa sandt, saa sandt: Til begge Sider bølger sig gule Kornmarker. Vi undrer os over, hvordan de faar slaget det Korn, saa stejlt Markerne dog gaar. Op ad den sidste lille Bakkeskraaning. 56 Kilometer har vi traadt Pedalerne ...

Og nu ligger det hele foran os. Vi gnider vore Øjne og vil ikke rigtig tro det. Et Eventyrrige - skønnere end vi nogen Sinde i vore Tanker har drømt det. Et storslaaet Stykke dansk Natur.

Det er blevet sagt, at Bramsnæs paa Kortet ligner Jylland - i Lommeformat. Sammenligningen passer paa en Prik.

Fjorden skærer sig ind paa hver Side af Halvøen. Bølgeskvulpet skummer hvidt og ruller Smaastene langt op i Strandkanten. Derovre ligger Ejbys smaa, hyg-

gelige Fiskerhuse pynteligt paa Skrænten og spejler sig i Fjorden, omkranset af grønne Agre. Til den anden Side Skovene ved Dragerup og Eriksholm. Langt derude blinker Søminestationen, og i Horisonten, hvor Fjordens Blaa fortøner sig i et diset Slør, vugger Orø i Bølgerne, omgivet af sine Søsken: Rønø, Langø og Lindholm ...

En tungt lastet og tykmavet Fiskerbaad runder Naagen og tøffer Fjorden ind. Hvilken Farvepragt! Er det underligt, at vi Dreng, der fik Lov at komme her Aar efter Aar, kom til at elske Bramsnæs Vig?

Oppe fra Vejen, hvor vi staar, kan vi følge den smalle, bugtende Sti, der gaar langs Strandkanten Halvøen rundt. Snart gemt bag Per Nilens bugnende Marker, dukkende op igen længere fremme, forsvinde under Løvtræernes Hang for atter at komme til Synne mellem de store Kampesten, før den svinger ind paa Lejrpladsen...

Buske og Træer paa Vestsiden vokser knudret og skævt. Den stride og barske Blæst gav dem aldrig

Sommerlejren

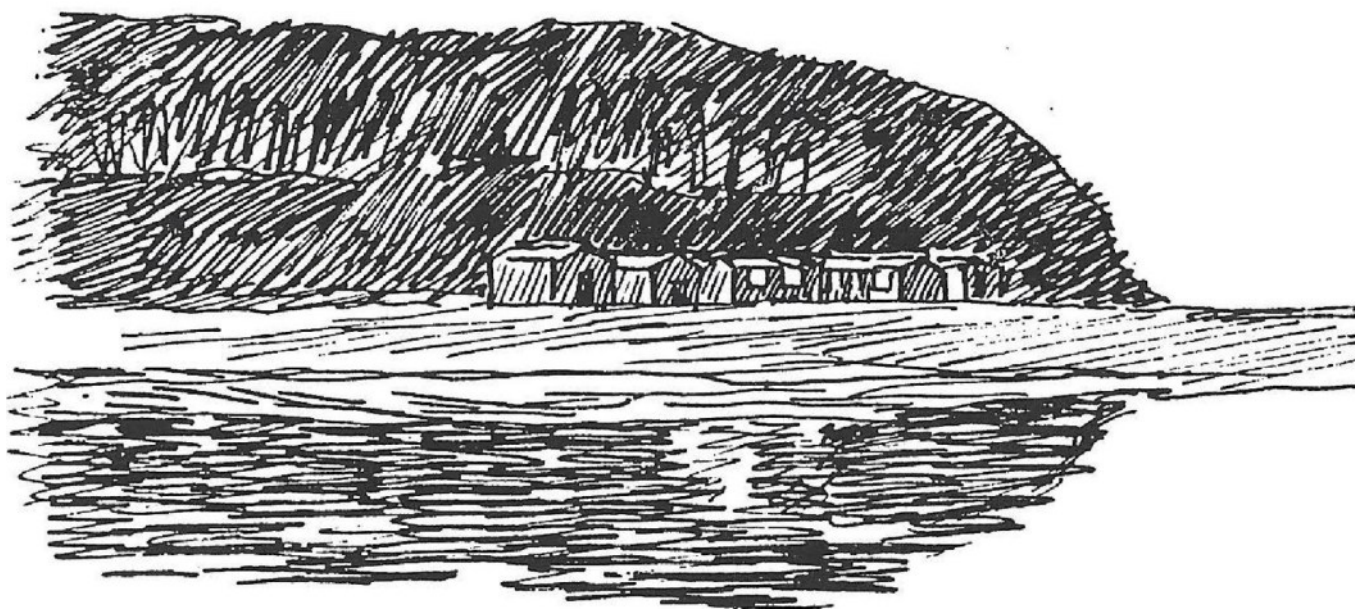
Ro til at vokse sig ranke og lige ...

Højt over vore Hoveder staar Lærkerne stille i Luften og kvidrer deres jublende Hymne til Livets Pris. Vi misser med Øjnene for den tindrende Sol ...

Hvor er her fredfyldt og skønt.

K. U. - Kirkelig Ungdomsforening - skulde have en Sommerlejr, og Pastor N. C. Petersen, der var Leder af K. U., havde i Fællesskab med flere „travet Landkortet igennem“, som han kaldte det, og Fingeren havde kredset om Holbæk-Eggen.

Vinteren 1920 kørte de til Hvalsø, tog derfra til Eriksholm og fandt ogsaa i deres Søgen ud til Bramsnæs-Halvøen, der straks tiltalte dem. De forhandlede sig til Rette med Gaardejer Jens Peter Nielsen

Sommerlejren, skitse af Erik Nielsen

(Per Nilen), og efter at Tilladelse var endelig indhentet hos Greven paa Rygaard, var Lejren sikret.

De første Par Aar benyttede man Hærens Telte, der velvilligst blev udlejet, men snart kom en Indsamling i Gang, og der blev skaffet Midler til Opførelse af de 5 Barakker. Arbejdet blev givet til en Tømrermester i Holbæk, og Opførelsessummen laa omkring de 4000 Kr.

De første Aar maatte vi deltage i Lejren fælles med K. U., men senere fik U. 17 overdraget nogle Uger til eget Brug hvert Aar.

Mange kendte Forretningsfolk paa Nørrebro ydede i Aarenes Løb Bidrag til Lejropholdet i Form af

Konserves, Kød, Mel, Gryn, Ost og mange andre Ting, der i høj Grad medvirkede til et billigt Lejrophold for de mange Dreng og Unge. Adskillige smaa Læsestuedrenge har faaet Sol og runde Kinder i de 14 Dage, Opholdet varede.

En Dag fandt Naturfredningsforeningen paa, at Barakkerne ikke længere maatte være rødbrune. De saas for tydeligt ude fra Fjorden, skønt de laa i Læ af Skoven. Saa malede man Barakkerne grønne. Og nu er de borte...

Jeg stod en Dag paa den samme Plet, hvor vi havde tumlet som Dreng. Ovre paa Ejby-Skrænten havde man smækket en Træklods

op - Hotel Bramsnæsvig - og til den anden Side - ved Langtved Færgetro - skyder Dæmningen frem. Der skal bygges Bro, naar der kommer bedre Tider - og Cement!

Der er blevet talt og skrevet meget for og imod denne Dæmning og projekterede Bro, og om "Hærværk" og "Vandalisme" mod denne Naturskønhed.

Det formaaede de 5 smaa grønne Barakker i hvert Fald ikke at udøve.

Kunde der tænkes et dejligere Sted at vaagne op til en ny Dag? Ved 7-Tiden blev vi purret ud af Køjerne. Ingen morgengnavne Ansigter. Et Par Badebukser paa eller et Haandklæde om Lænden og saa af Sted i hurtigt Løb ned til Stranden. Begejstringen for den "kølige" Morgendukkert var vel ikke hos alle lige stor, den kom først op ad Dagen, naar Solen havde varmet Vandet, men alle var med, selv om det for enkelte kun blev til lidt "Sopperi" i Vandkanten.

Det var ikke Hornbæks Sand - Rørvig eller Dueodde. Der var Millioner af Smaasten, og var

det Paalandsvind, kunde Fjorden være som en tyk Grød af Vandmænd, som vi "bombarderede" hinanden med. Men vi holdt af det altsammen.

Barakkerne blev fejet og gjort hastigt i Stand, Tæpperne rystet og Lagnerne glattet ud, en Kam gennem Haaret, og lidt efter sad hele Flokken i Spisesalen, hver med et lille Læs dampende Havregrød foran sig og en Kop Mælk.

De første Dage kunde det ske, at Havregrøden kørte en ekstra Omgang rundt i Munden, inden den gled ned, men det friske Lejrliv satte Appetitten I Vejret, og snart forsvandt Kæmpeportioner for „Tanternes" undrende Blikke. Derefter Te og et Par massive Humpler Rugbrød.

Vi slaar os ned paa Skrænten ovre paa Østsiden. Sidder i Græsset med en Sangbog hver. De gamle, knudrede Trækroner danner et skærmende Løvtag over os, og de lette Krusninger i Vandet glimter som Sølv i Morgensolen. Vi lytter til "Fader vor". Drengene, der kunde tumle sig i de lystigste Løjer Dagen lang, men de samme Drengene, der kunde folde deres Hænder i

denne højtidsfulde Andagtsstund. "Se, nu stiger Solen af Havets Skød" bæres af vore Stemmer ud over Fjorden. Et Par Strandfugle basker med Vingerne og letter nede i Strandkanten.

Og mens Vers følger Vers, ser vi ud over denne storladne og uberørte Skønhed, der har ligget med de samme Kyststrækninger og de samme skovbevoksede Skraaninger Slægt efter Slægt. Danmark i tusind Aar

Dannebrog gaar til Tops over Lejren. Vi følger Flaget, der folder sig ud for den friske Blæst, der stryger over Halvøen. "Vaj højt, vaj stolt og frit vort Flag, med Dugen hvid og rød" klinger taktfast. Dagen er begyndt.

Herlige Sommerdage, der alt for hastigt fik Ende. Dage med sorgløs Leg og Færden, hvor vi hæsblæsende stormede Grønsværen rundt, spillede Fodbold, kæmpede ivrigt i vældige Turneringer eller dasede i Græsset og bare laa og stirrede op mod de drivende Skyer og den blaa Himmel.

Kørte med „Vandvognen" op hos Per Nilen og hentede Brød og

Lejrpost. Skrællede Kartoffler i en Kreds om den store Balje, saa Skrællerne fløj om Hovedet paa os - eller faldt i Staver over den dejlige Udsigt fra „Limpinden"!

Tog paa Smaature rundt om og paa tværs af Halvøen. Banede os Vej gennem smaa jungleagtige Skovtykninger eller slog Smut med flade Sten ude paa Naagen. Var i Vandet flere Gange endnu i Dagens Løb og mødte altid op til Middagsbordet med en vældig Appetit. Nagede Sulten vort Indre i Utide, listede vi os bag Barakkerne og ind i Køkkenet, hvor Lejrens smilende og elskede Madmor, Fru N. C. Petersen, gav os en Rundtenom paa Forskud.

Faldt det i med Regnbyger, hyggede vi os inden Døre. Sang, saa det rungede i Barakken, læste eller spillede Dam.

Cykelturene til Holbæk var altid den store Oplevelse. De smaa Gader, Huse og Forretninger - Banegaarden og Posthuset - stod for os som en dejlig Købstadidyl. Der skulde sendes en Hilsen til dem derhjemme - helst et Postkort med Algade som Motiv, der skulde "slikkes" eller spises

Lagkage med Sodavand til i Konditoriet og foretages Indkøb af Smaafor nødenheder. Holbæks Indbyggere har forbavset stirret paa os, naar vi gik gennem Hovedgaden, gnaskende paa en hel Smørkage hver. Senere paa Dagen blev der eventuelt drukket Kaffe i „Strandparken“.

Der var Udflugterne til det gamle Grevskab ”Rygaard”, der allerede omtaltes i det 14. Aarhundrede, og Rygaard Dyrehave. Digterne har aabenbart før os fundet Behag i disse Egne af Landet. I den lille Lund, Dejligheden, har Chr. Winther i et Par Somre skrevet en Del af ”Hjortens Flugt”, og nær Lejren - ved Vejsvinget - laa det lille Bondehus, ”Spurveskjul”, som H. C. Andersen har beskrevet i sit Digt, „Hist, hvor Vejen slaar en Bugt“.

Der blev spillet Fodboldkampe med Kirke Sonnerups Ungdom. Store og drabelige Bønderkarle, der gik saa ivrigt paa, at vi ”bed” i Græsset, og der blev afholdt spændende ”Sørøverlege” eller ”Smuglere og Toldere”, hvor vi i Sommeraftenernes Skumringsti-

mer sneg os lydløst gennem Krattet, spejdende til alle Sider.

Lørdag Aften var forbeholdt Afslutningsfesten. Saa blev Spisesalen pyntet med Flag og Grønt, og Bordene dækket til Kaffedriking. Halvøens to Gaardejere med Familie mødte i deres stiveste Puds som faste Gæster til disse Afslutninger, og alskens Løjer og broget Underholdning blev der hittet paa. Festen sluttede med en Maaneskinstur Halvøen rundt i den lune Sommernat.

Søndag Morgen stod i Oprydnings Tegn. Barakkerne blev gjort fint i Stand, Madrasserne lagt ud og luftet i Græsset, Bagagen spændt paa Cyklerne - Afskedens Stund var inde.

Solbrune vendte vi tilbage til Storbyen. Men hvor var det svært at bryde op herfra - dobbelt svært, naar vi stod paa den sidste Bakke og endnu en Gang lod Blikket glide ud over det herlige Landskab med den lille Halvø.

(Her ville vi gerne have vist et billede af glade drenge på sommerlejr, men ved redaktionens slutning havde det endnu ikke været muligt at skaffe et. Red.)

BYGÅRDENS ÆLDRE HISTORIE

af Henrik Bruun

Introduktion

Jeg har boet på Bygården (matr. 7) i Allerslev siden 1998, en fir-længet bindingsværksgård med stråtag. Gården er naboejendom til Allerslev kirke. Jeg har tit tænkt, at gårdens historie kunne række langt tilbage i tiden, måske lige så langt tilbage som kirken er gammel. Den er fra 1200-tallet (gårdens nuværende bygninger er ikke så gamle, men nogle af bygningsdelene er måske 200-300 år).

I 2010'erne fandt en af vores beboere et keramikskår i kartoffelbedet. Det viste sig at være såkaldt Østersø-keramik. Det er fra 1000 – 1200-tallet.

Vi har en mappe med gamle papirer om gården. I mappen er der et A4-ark med en fortegnelse over gårdens tidligere ejere. Arket er udarbejdet af Lejre Fredningsforening i 1947.

Østersøkeramik fundet i kartoffelbedet

Nederst på arket står:

“Dette Blad skal stedse følge Gården. Udarbejdet af og underskrevet af Førstelærer A. Strange Nielsen og underskrevet og uddelt af N. Hansen Mejerierjer og Formand for Lejre Fredningsforening .“

I første linje står: *“Gaarden ejedes 1666 af Københavns Universitet, som 26.2.1744 skødede den til Ledreborg Grevskab.”*

Denne linje gjorde mig nysgerrig; hvorfor havde universitetet en gård i Allerslev? Hvorfor solgte universitetet den til Ledreborg Grevskab, og hvad fik universitetet for den? Da jeg begyndte at undersøge det nærmere, havde jeg dog ikke forestillet mig, hvor

tæt gårdens historie er filtret ind i Danmarks historie; lensafløsningen, enevælden, reformationen, kirken før reformationen, kongemord og Hvideslægten. Vi begynder historien nogle hundrede år, før vi rigtig ved noget om Bygården.

Jens Grand

I 1288 donerer Jens Grand alt sit jordiske gods til den katolske kirke i Roskilde, mere præcist, Domkapitlet. Til gengæld fik han en "livsvarig pension" af Domkapitlet. Hans donation hed "*Bona sex Prebendarum*" og bestod oprindeligt af otte gårde i Osager, to i Kastholm, en i Nørre Hvalsø, en i Abbetved samt flere i Flakkebjerg, Stevns og Tune. Omkring 58 gårde i alt. Senere kom der flere gårde ind i præbendet, eller med et andet ord fonden, og her iblandt Bygården. Det vides ikke præcist hvornår, men sandsynligvis før reformationen i 1536. Bygården er nævnt skriftligt første gang i 1566 i Domkapitlets jordebog.

Men hvorfor havde Jens Grand så meget jord og gods som 28-årig?

Ærkebiskop Jens Grands Segl.

Jens Grand kom fra Hvideslægten, som var en slægt af stormænd fra den tidlige middelalder. En slægt, som ejede meget jord på Sjælland, og som var meget magtfuld, især i 1000-1100-tallet. Mange var gejstlige i kirken, og de donerede deres formuer til kirken, blandt andet Sorø Kloster. Jens Grands historie er der skrevet flere bøger om. Der findes bl.a. en historisk roman og en folkefortælling bygget på hans liv; "*Klosterbarnet*

– *Slægten*” af Susanne Clod Pedersen og *”Krøniken om Jens Grands fangenskab”*

Jens Grand var en rig herre i 1288, kun 28 år gammel og *”ansat”* som domprovst ved domkirken i Roskilde. Men hvorfor donerede han alt sit jordiske gods til kirken? Var han meget from?...

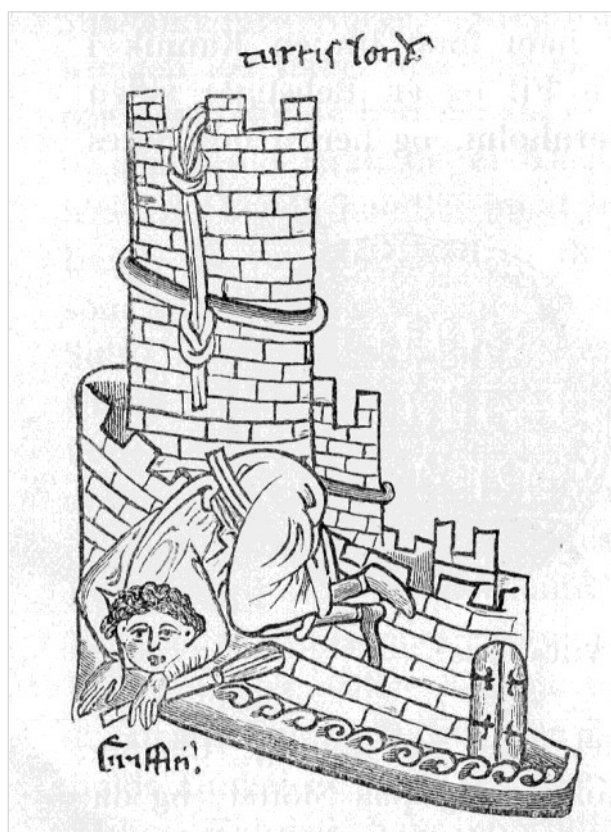
Måske, men ikke kun det. På den tid var der en magtkamp i gang mellem den danske kongeslægt og den katolske kirke i Danmark. Jens Grand og hans slægt var på kirkens side, og Jens Grand ville sikre sig mod, at kongen konfiskerede hans jordiske gods. Det gjorde han ved at give det

til kirken. Han var blandt andet mistænkt for at have støttet mordet på kong Erik Klipping i Finderup lade to år før, i 1286. Få år senere var han blevet ærkebisp ved Lund Domkirke, og her støttede han Norges konge og nogle danske stormænds kamp mod den danske konge, Erik Menved. Kongens bror fangede ham og førte ham til Søborg Slot syd for Gilleleje, hvor han blev smidt i fængsel. Efter 1½ år stak han af og flygtede til borgen Hammershus på Bornholm, som han *”ejede”* i sin rolle som ærkebisp i Lund. Han rejste videre til paven i Rom og førte en mangeårig erstatningssag for smerte og ydmygelse mod kongen i Danmark. Han tabte til sidst sagen delvist og endte sine dage ved pavehoffet i Avignon som en rig panteudlåner, død 1327.

Bygården var som sagt en del af *”Bona sex Prebendarum”*, som blev doneret til Roskilde Domkapitel. Men hvad er et domkapitel?

Domkapitlet i Roskilde

Et domkapitel er en katolsk betegnelse for den forsamling af præster (kannikker), som er knyttet til en domkirke, hvor de har til opgave at sikre en værdig og højtidelig liturgi.

Jens Grand undslipper

I reglen fungerer de som et biskoppeligt råd; biskoppen kan endvidere overdrage dem andre opgaver. Til aflønning af en kannik skulle der være en bestemt godsmængde, et præbende. Når der var råd til et ekstra præbende, kunne kirken få endnu en kannik. En domkirkes anseelse regnedes efter, hvor mange kannikker der var tilknyttet domkapitlet. Det magreste præbende kaldtes i Roskilde "dørens præbende", og det fik den sidst tilkomne kannik. Med årene steg man i løn derved, at man overtog mere og mere givtige præbender. De fleste præbender havde navn efter, hvor hovedparten af deres gods lå: Gadstrup, Vindinge, Jyllinge, Ledøje. Til flere af disse hørte sognekirker med, og den kannik, der sad inde med præbendet, måtte aflønne en vikar for sig ude i sognet. Ved reformationen i 1536 sad kannikkerne i Roskilde på sognekaldet i 17 kirker på Sjælland, herunder kirkerne i Slagelse og Holbæk.

Der var mindst 34 præbender.

Jens Grands donation kunne ved oprettelsen i 1288 brødføde seks præbender; seks kannikker og et par vikarer.

I Domkapitlets jordebog fra 1566,

Roskilde domkapitel

som er bevaret, står, hvad de enkelte gårde skal betale til deres kannik i årlig fæsteafgift. I Domkapitlets jordebog står om Bygården:

"Præbende Sex Pebendarum

Allerslev Jørgen Jensen 1 Pund Biig 1 Lamb 1 Gaas 4 Høns"

Vores fæstebonde hedder Jørgen Jensen i 1566. Pund er her en mængdeenhed, ikke vægt, og et pund er 4 tønder og biig er byg. En tønde korn svarer til 100 kg, altså 400 kg byg.

Reformationen

Den 11. august 1536 indkalder Christian III til herredag i København. Her begår kongen statskup ved at arrestere alle de gejstlige medlemmer af rigsrådet.

Gavebrevet fra Frederik II til Universitetet

Forfatteren finder gavebrevet på Rigsarkivet

Den katolske kirke erstattes af den lutherske statskirke. Kongen overtager alt kirkeligt gods. Bispesædet i Roskilde nedlægges, og den lutherske kirke får sæde i København. Biskoppen i Roskilde, Joachim Rønnow, arresteres og bliver anbragt på den tidligere bispeborg Dragsholm i Odsherred. Her sidder han fanget indtil sin død. Han var den eneste biskop, man var så bange for i regeringen, at man ikke slap ham fri. Man overvejer at nedrive Roskilde Domkirke, men den ender med at blive sognekirke. Andre nedbrudte kirker og klostre i Roskilde leverer sten til byggerier over hele Sjælland (bl.a.

helt til Kronborg). Det er slut for Roskilde som en katolsk gejstlig by.

Men hvad sker der på Bygården? Sandsynligvis ingenting i første omgang, men efter 35 år sætter 6 mænd deres segl på et langt dokument i Roskilde.

Kort fortalt, så står der: Kongen, Frederik II, giver præbende sex i lønforhøjelse (ca. dobbelt op på lønnen) til de seks lærestole ved det filosofiske fakultet ved Københavns Universitet. De seks professorer deler præbende sex lige over, og de får hver otte til ti gårde. Bygårdens professor hedder i 1571 Johannes Sascrides og er professor i Hebraisk. Fæstebonden er stadigvæk Jørgen Jensen, som vi hørte om tidligere i historien. Universitetet havde flere gange tidligere fået tildelt gårde og jord via gavebreve fra kongen. Her i 1571 blev det besluttet, at hvert professorat selv skal administrere deres gårde i modsætning til de gårde, som universitetet i forvejen ejede. De blev drevet i fællesskab af universitetets foged/forvalter. Denne nye beslutning viser sig at være uklog på den lange bane. Hvis du er professor i hebraisk, er du måske ikke så interesseret i godsforvaltning og regnskaber. De fleste kil-

der, regnskaber, aftaler m.m. er gået tabt i modsætning til de fællesdrevne af Universitetet, og måske blev gårdene heller ikke drevet så godt, som de kunne have været.

Universitetet

Københavns Universitet var oprettet i 1479 og havde som sagt fået tildelt gods af kongerne flere gange. Derfor var det ikke kun Bygården i Allerslev, universitetet ejede, faktisk ejede universitetet i 1688 40 gårde i Lejre nuværende kommune; Kastholm (to), Osager (otte), Allerslev (Bygården), Nørre-Hvalsø By (en), Skov-Hastrup (seks), Torkilstrup by (fire), Abbetved (en), Gevninge (en), Ejby (en), Kirke-Hyllinge (en), Kyndeløse

Universitetets segl

(syv), Gershøj (seks), Glim (en). Universitetet havde betydelige godsmængder på Sjælland, i alt 3.300 tønder hartkorn fordelt på 120 sogne ud af næsten 400 sogne i alt. Det svarer omtrent til 34.000 tdr. land. Herudover ejede Regensen, universitetets første kollegium, omkring 11.000 tønder land. I hektar er det omkring 25.000 ha jord. Til sammenligning er i dag Aage V. Jensen fond den største jordejer i Danmark, og den har omkring 18.000 ha jord.

Thi Godset skal ...

”thi Godset skal stedse og altid blive hos Universitetet under Guds Hævn, Straf og Vrede...”

Ovenstående står der i fundatsen af 1571 af Frederik II, og senere står der *”ingen af Professorerne må have magt til at sælge, skifte eller i nogen måde afhænde fra Universitetet noget af det gods som fremfarne Konger ud i Danmark har givet.”*... Denne trussel, eller forbandedelse om man vil, havde beskyttet universitetets gods mod at blive solgt hidtil. Det fører os videre til historien om Bygården og Ledreborg Grevskab, men det fører os også tilbage til starten på denne historie, jeg her fortæller; nemlig da jeg begynder at bli-

ve nysgerrig på linjen:

”Gaarden ejedes 1666 af Københavns Universitet, som 26.2.1744 skødede den til Ledreborg Grevskab.”

Jeg havde læst denne linje mange gange, men ikke før tænkt over, hvad der kunne ligge bag. Jeg tænkte, jeg måtte undersøge universitetets historie nærmere, det må have været tidligt i 2024. Jeg søgte på nettet, men fandt ikke meget i første omgang. Jeg fandt dog en bog, som jeg købte antikvarisk; Universitetets Historie Bind 4 Gods, Bygninger og Biblioteker fra 1980. I bogen fandt jeg på side 51 følgende linje: *”... , selveste universitetets patron, grev Holstein, Ledreborg. Denne havde tidligere udnyttet sin stilling til at få overladt en universitetsgård, ...”* I kildehenvisningen står *”I 1748. Matzen II, s 279...”* Det må handle om Bygården, tænkte jeg. Gad vide, hvad der står i Matzen II? Matzen II er Henning Matzen, Københavns Universitets Retshistorie bind 2 fra 1849. Der stod: *”Gjordes der en enkelt Gang en Undtagelse fra denne Forskrift, f. Ex da Patronen Grev Holstein fik en Gaard i Allersløv perpetueret til Ledreborg, erhvervedes kgl. Bevilling derpaa.”* I kildehenvisningen står: *”Kgl. Bevill. 20 Apr. 1748 i Kopi B. s. A. S. 687”*. Nu er

jeg helt sikker på, at det er Bygården, der omtales, for universitetet havde kun én gård i Allerslev. Hvad er en kopibog? Jeg beslutter mig for at kontakte Lejre Lokalarkiv, måske ved de noget. I lokalarkivet finder Tobias en tyk mappe frem til mig, som er en maskinskrevet oversigt over indholdet i Ledreborg Godsarkiv. Selve arkivet er dog privat, og der er ikke offentlig adgang. Der var hurtigt bid i mappen, på en af de første sider står: ”Nr. 20: Rector og Professorer ved Københavns Universitet, deres Brev paa, at en Universitetet tilhørende Gaard i Allerløv Sogn, Hartkorn 3 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., overdrages nuværende og efterkommende Eiere af Leiregaard imod den aarlige Landgilde til den vedkommende Professor saavel af samme Gaard som et dertil hørende Huus, dat: 26 Februar 1744.- Der ved den dette Kjøb og Overdragelsen af en Universitets: Gaard i Glim forudgaaende Korrespondance og Forhandling.”

Og på næste side står:

”No 26: Kongelig Confirmation på Rector og Professorer ved Københavns Universitet, deres udgivne og her foran under No 20 anførte Breve på en Bondegaard i Allerslev Sogn, den henlæggelse til Leiregaard dat: 1 Mai 1744.”

Disse to tekster rejser en masse

spørgsmål for mig:

Er brevet i Nr. 20 en slags skøde? Eller hvor finder jeg skødet?

Betaler Leiregaard ikke noget for gården?

Hvorfor skal gården blive ved med at betale Landgilde til den vedkommende Professor?

Hvad med fæstebonden, følger han med i handlen?

Hvorfor vil Leiregaard købe?

Hvorfor vil universitetet sælge?

Efter to besøg i Rigsarkivet og flere besøg på Lejre Lokalhistorisk Arkiv og en masse bogsøgning på internettet kan jeg nu fortælle historien.

Hvorfor vil Leiregaard købe Bygården?

Der er nok flere grunde. Johan Ludvig Holstein havde købt Leiregård i 1740. Han var gået i gang med at ombygge og udvide gården, fordi den skulle blive til et såkaldt lens grevskab. Et lens grevskab krævede 2500 tønder hartkorn for at blive godkendt. J. L. Holstein havde i den forbindelse fået en bevilling fra kongen om, at han måtte opkøbe op til 10 gårde og to kirker til grevskabet fra Københavns Magistrat, Universitetet, Kirken i Roskilde med fl., hvis

man kunne enes derom. Et lens grevskab er en konstruktion, som er lidt svær at forstå i dag, det er en blanding af en kommune, en lokal byret og lokalt politi. Lensgreven var kongens administrator på landet og var skattefritaget for ulejligheden. Men Lensgreven ejede også gårdene og jorden i sit len. En ejendomsret som dog ikke kan betragtes som fuldt privateje, som vi kender det i dag. Lensgreven måtte ikke f.eks. opdele jord og gods til sine arvinger, altså kun en person kunne arve al jorden, og hvis der ikke var en arving, så faldt alt godset tilbage til kongen (hjemfaldsret).

Leiregård var ikke stor nok til at være et len, og derfor skulle der købes mange gårde i området. Bygården i Allerslev ligger tæt på Leiregård, og den ejer allerede de fleste af gårdene i Allerslev på det tidspunkt. Derfor giver det god mening at købe Bygården, der godt nok kun er et lille bidrag til grevskabet på 3 $\frac{3}{4}$ tønne hartkorn.

Hvem var J. L. Holstein egentligt? Johan Ludvig Holstein (1694-1763) var dansk lensgreve og embedsmand. Holstein blev i 1721 hofmarskal hos kronprinsen Christian 6., med hvem

Johan Ludvig Holstein

han delte et pietistisk livssyn, og hvis mest fortrolige rådgiver han blev. Efter Christian 6.s tronbestigelse blev han i 1730 stiftamtmand over Sjælland; i 1735 fik han den indflydelsesrige post som oversekretær for Danske Kancelli og blev samtidig medlem af Gehejmekonseilet. I vores tid ville det svare til at være statsminister. Hans far havde også arbejdet for kongen, så gennem hele sin ungdom kendte han til kongens hof, og han blev sendt til udlandet for at studere, inden han blev kaldt hjem til hoffet.

FORTSÆTTES I NÆSTE NUMMER

Der var engang i Gl. Lejre ...

BILLEDE DONERET TIL LEJRE MUSEUM (HESTE-BJERGGÅRD)

Af Vivian Møller

Hans Peter Nielsen, som er opvokset på Hestebjerggård, donerede i foråret et billede (luftfoto) af Hestebjerggård fra ca. 1950 til museet.

Hans Peters forældre, Holger Aage Martin Nielsen og Inger Marie, forpagtede Hestebjerggård 1948-1968. Holger Nielsen var født i 1916 i et hus på Slangealleen (i dag en del af Sagnlandet) som søn af fyrmester på Ledreborg, Karl Mathiesen Nielsen og hustru Laura Marie Nielsen. Holger Nielsen giftede sig i 1945 med Inger Marie Hansen, født 1917

Luftfoto af Hestebjerggård

og datter af tømrer i Mannerup, Hans Peter Hansen, og hustru, Johanne Marie Poulsen. Holger og Marie købte en gård i Hegnede i Borup sogn, hvor sønnen Hans Peter blev født i 1947.

I 1948 forpagtede de Hestbjerggård. Gården var ejet af greve Carl Anton Poul Holstein-Ledreborg.

Holger Nielsen havde tidligere været karl på gården, så han var bekendt med den.

I 1953 fik de sønnen Erling.

På gården havde de grise og malkekøer, og så dyrkede de ellers jorden. De havde også en stor og flot køkkenhave. Så de var på det nærmeste selvforsynende.

Ud over at passe landbruget sad Hol-

Forrest fra venstre Erling og Hans Peter, bagest Holger Nielsen og en ukendt, i køkkenet Inger Marie. (Foto: Lejre Museum)

Foto fra 1951. Fra venstre gårdejer i Allerslev Christian Palle, mejeribestyrer i Lejre Lauritz Larsen, sognefoged i Allerslev Svend Rasmussen, vejmand i Allerslev Aage Christiansen, kommunesekretær Helga Andersen, førstelærer og sognerådsformand Olaf Vig Jensen, arbejdsmand i Lejre Aksel Nielsen, ukendt, bankassistent i Lejre Stig Nielsen og forpagter på Hestbjerggård Holger Nielsen. (Foto: Lejrearkiverne)

ger Nielsen i Lejre sogneråd.

Når der skulle høstes på gården, blev der travlhed, og tærskværket blev sat i gang.

Da Holger Nielsen passerede de 54 år, valgte han at stoppe som land-

Fra høsten 1959. I baggrunden ses Mysselhøj med træer på toppen. (Foto: Lejre Museum)

mand. Af greven på Ledreborg fik han lov at bygge et hus, Orehøjvej 11, hvor familien flyttede ind i 1970. Holger Nielsen døde i 1979 og hans kone Inger Marie i 2004.

Hans Pedersen.

Det var hos Hans Pedersen, Holger Nielsen havde været karl. Hans Pedersen havde forpagtet gården i 1892. Han var født i 1861 og søn af gårdmand på Nørregård i Allerslev, Peder Christensen og hustru Birthe Hansdatter.

Om Hans Pedersen skriver Dagny Gyldenkærne Larsen (1895-1994) fra Mysselhøjgård følgende:

Hans var født der, hvor Sverre Frandsen nu bor. Der var tre brødre, Chresten P. fik Gammelgård, og han var tillige kontordagsbestyrer i Bondestandens Sparekasse (SKS).

Hans Per'sen havde skiftende husbestyrerinder. I 1902 blev han gift med Karen, som kom fra Skensved eller, som vi kaldte det dengang, "Skens". Hun var en rask kone, såvel i munden som med sine hænder.

Gården var på 60 tdr. land. Karen havde oprindeligt tjent på Fredshøj. Så blev hun husbestyrerinde hos Hans, og senere blev de gift. De to første børn, de fik, døde, men derefter fik de en datter Birthe. Da hun

var 15-16 år, blev hun angrebet af en blodsygdom, men blev dog rask igen. Hun var rask i mange år. Hun spillede til gymnastik og var meget dygtig til at sy og strikke. Da hun var 30 år, døde hun.

Birthe var noget for sig selv af væsen og optræden og faktisk afholdt af alle. Hendes tidlige død slog forældrene fuldstændig ud.

Hans P. bestilte ikke meget. De havde karle og piger plus hjælp fra folk i byen. Når han kom gående, havde han hænderne på ryggen, og så førte han sig frem med noget, der lignede dansetrin. Han kunne højst nedlade sig til at flytte kørehesten. Han lånte alt fra Mysselhøjgård. Det var lettere end at skaffe det selv.

Tre år efter døde Hans P. og derefter blev Karen meget syg. Hun kom ind på Duebrødre kloster i Roskilde, hvor hun døde 6 år efter Birthes død.

Hans Pedersen og Karen Pedersen blev viet i 1902 i Kristkirken i København.

Som Dagny Gyldenkærne nævnte, fik Hans og Karen tre børn. Valborg, som blev født i 1903, døde af feberkramper, to måneder gammel. Mary Andrea, født i 1904, døde af lungebetændelse, fem måneder gammel.

Der gik så nogle år, inden de i 1911 fik datteren Birthe Margrethe. Hun

Hans og Karen Pedersen 1902.

Foto: Lejrearkiverne

døde i 1942, 31 år gammel. Efter Birthes død oprettede hendes forældre et legat, *"Birthe Pedersens Mindelegat for værdige og trængende unge kvinder, som er bosiddende i eller opvokset i eller gennem deres hjem har tilknytning til Lejre Kommune, navnlig sådanne, som efter sygdom søger hjælp til uddannelse"*. Legatets kapital udgjorde 8000 kr., hvoraf renterne anvendtes som angivet.

Hans Pedersen døde i 1945 og hans kone Karen i 1948.

De seneste år.

Da Holger Nielsen trak sig tilbage i 1970, var det Sigurd og Annalise Hovmøller, som overtog forpagtningen.

I 1980 købte Den danske Stat ved Miljøministeriet (Skov- og Naturstyrelsen) gården med tilhørende jorder. Hovmøllers fortsatte som bestyrerpar. Han havde ligesom Holger Nielsen grise, men ikke malkekøer. I stedet havde han opstaldning af heste.

Da man i 1987 optog filmen *"Kampen om den røde ko"*, foregik en del af optagelserne på Hestebjerggård, dels indenfor i staldene og dels udenfor som her, hvor Ole Stephensen og Jarl-Friis Mikkelsen bliver instrueret i at køre med hestevogn.

Den røde ko. Foto: privateje

Her et er luftfoto fra 1991 (‘DK set fra luften’), hvor man kan se, hvor mange træer der var omkring gården.

Køkkenhaven i forgrunden og området, hvor hestene går, er nu P-plads.

I 2003 begyndte man at indrette bygningerne til museum, og i september 2005 åbnede Lejre Museum.

Hestbjerggård, luftfoto 1991

For hurtig kommunikation og for at spare jeres foreninger for penge, send venligst jeres mailadresser til:

LHF: agnetevibholt@gmail.com

HBH: lokalhistoriehbh@outlook.com

LMF: kask@newmail.dk

TMV: tadremoellesvenner@gmail.com

Næste deadline for bidrag er den 15. februar 2026.

Bidrag modtages gerne efter aftale med redaktionsudvalget.

Det er vigtigt, at fristen den 15. februar bliver overholdt.

Lethrica udgives to gange om året. Bladet forventes at være uddelt til alle henholdsvis den 1. april og den 1. oktober.

Adresser på mødesteder:

Kirke Hyllinge Bibliotek, Bygaden 53, 4070 Kirke Hyllinge

Ejby Forsamlingshus, Ejbyvej 60, 4070 Kirke Hyllinge

Domus Felix, Bygaden 20, 4320 Lejre

Hvalsø Kulturhus, Skolevej 12, 4330 Hvalsø

Gundestedgård, Gundestedvej 40, 4330 Hvalsø

Der var engang i Gl. Lejre...

ET SKUFFEBARN

Af Eva Nielsen

I vore dage er der ingen, der løfter et øjenbryn, hvis en kvinde får barn uden at være gift.

Helt anderledes så det ud tidligere. Ja, langt op i 1900-tallet var det nærmest en ulykke at blive enlig mor.

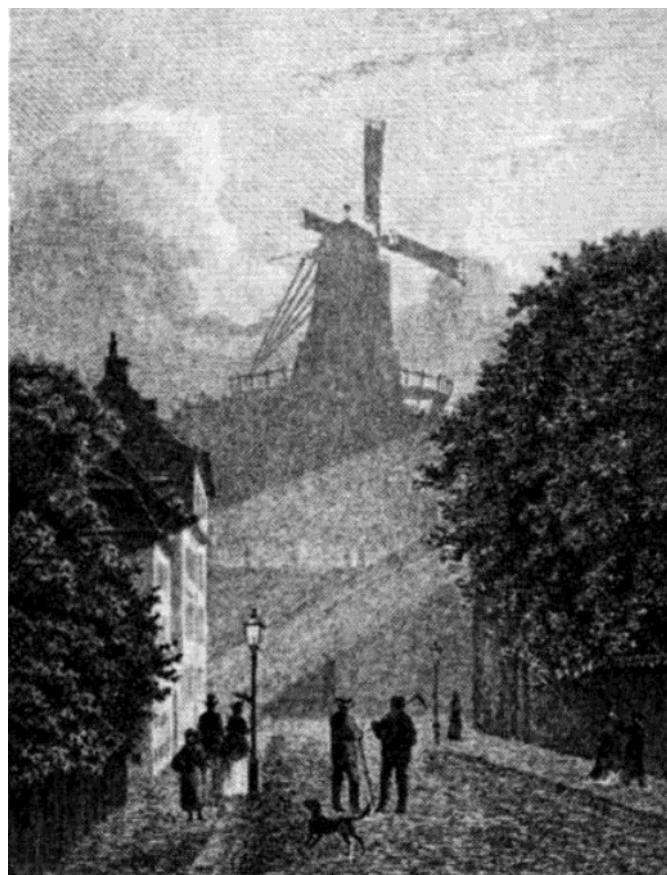
De ugifte 'fruentimmere', som de kaldtes, vakte stor forargelse, og de blev i mange tilfælde sagt op der, hvor de tjente. Også selv om det i mange tilfælde var deres husbond, der var barnefaderen! Deres børn blev betegnet som 'uægte' ved dåben. I Allerslev sogn stoppede den praksis først i 1879, da sognet fik ny præst.

Som arbejdsløs, enlig mor havde man ikke mange chancer for at klare sig, så mange af børnene kom i pleje hos forældre, naboer eller hos helt fremmede. Andre kvinder blev hjemløse tiggere, der hutlede sig igennem med deres barn, og endelig var der mange ulykkelige kvinder, som simpelthen tog livet af barnet og i nogle tilfælde

også begik selvmord.

Spædbørnsdødeligheden var stor, men i 1750 blev fødselsstiftelsen oprettet - på Frederik 5. s foranledning - i jordemoder Inge Petersens ejendom i Gothersgade i København.

Her kunne ugifte kvinder føde anonymt. Efter Inger Petersens død i 1759 blev fødselsstiftelsen flyttet til det nyopførte 'Kongelige Frederiks Hospital'. (Nu Designmuseum Dan-

"Det Kongelige Fri-Jordemoder-Huus" i Gothersgade (Mellem Volden og Rosenborggade).

Efter Litografi

mark). Det var landets første egentlige sygehus. Der var ganske vist mange små hospitaler rundt om i landet tidligere, men de fungerede snarere som opholdssteder for fattige og syge og uden egentlig behandling.

Der blev også oprettet en jordemodderskole her på hospitalet.

Foran et kældervindue på hospitalet foranledigede Struensee i 1771, at der blev anbragt en kasse, hvor mødre kunne lægge deres barn, hvis de ikke selv kunne beholde det. På muren over kældervinduet, hvor kassen blev installeret, stod med forgyldte bogstaver: *"Ulykkelige Børns Frelse"*. En sindrig mekanik udløste en klokke, når barnet var anbragt, og kassen blev lukket. Det alarmerede en vågekone, der tog sig af barnet.

Heraf opstod betegnelsen *'skuffebarn'*. Ordningen blev imidlertid misbrugt på den måde, at nogle kvinder afleverede deres barn, hvorefter de henvendte sig for at få et barn i pleje. De valgte selvfølgelig deres eget barn og fik så den plejeløn, der fulgte med. Nogen mente også, at ordningen med kassen *"førte til Utugt, fordi Mødrene saalet kunne slippe af med deres Børn"*.

Skuffeordningen blev afskaffet efter

Den originale klokke fra 1771, og model af kassen. Udstillet på Designmuseet foråret 2025

tre år, men betegnelsen *'skuffebarn'* blev herefter brugt om de børn, hvor man ikke kendte til nogen af forældrene. Betegnelsen fulgte barnet både ved konfirmationen og - for drengenes vedkommende - i lægdsrullerne. Her stod nemlig altid fars eller mors navn, og hvis de var ukendte, og barnet var født på fødselsstiftelsen, stod der *"skuffebarn"*.

Børnene fra stiftelsen blev efter få

I 1787 flyttede fødselsstiftelsen på grund af pladsmangel til Amaliegade 22

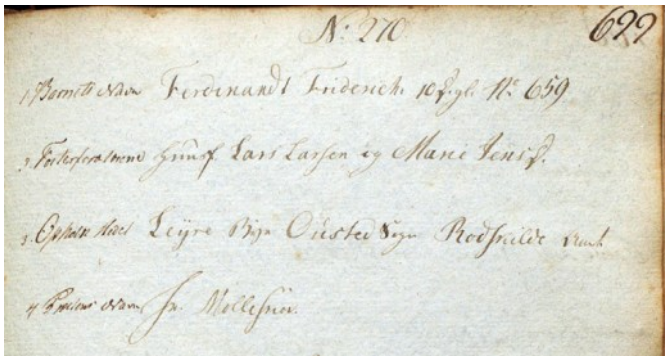
dage 'udsat', dvs. de blev anbragt i plejefamilier, som fik plejeløn i 5 år. De penge har nok været medvirkende til, at så mange tog et plejebarn til sig.

Frederik Ferdinand

Det skuffebarn, som jeg vil fortælle om her, hed **Frederik Ferdinand**. Han var 10 dage gammel og hjemmedøbt, da han blev afleveret på fødselsstiftelsen den 23. november 1789. Han blev faktisk døbt Ferdinand Frederik, men da han kom i pleje, byttede man om på navnene. Det var måske lidt mere mundret. Det er lidt pudsig, at han fik navnet 'Frederik', selv om han var hjemmedøbt. Mange af de drenge, der blev døbt på fødselsstiftelsen, kom nemlig også til at hedde Frederik, opkaldt efter Frederik den 5.

Frederik Ferdinand kom som plejebarn til Gl. Lejre i 1789. Vi ved intet om hans mor, men hun ville nok være blevet lettet, hvis hun vidste, at han var et af de plejebørn, det gik godt for. I perioden 1771-1781 blev der anbragt omkring 100 spædbørn i plejefamilier i landsbyerne heromkring, men mange af dem døde kort efter, ja, nogle af dem allerede på vej hjem fra København.

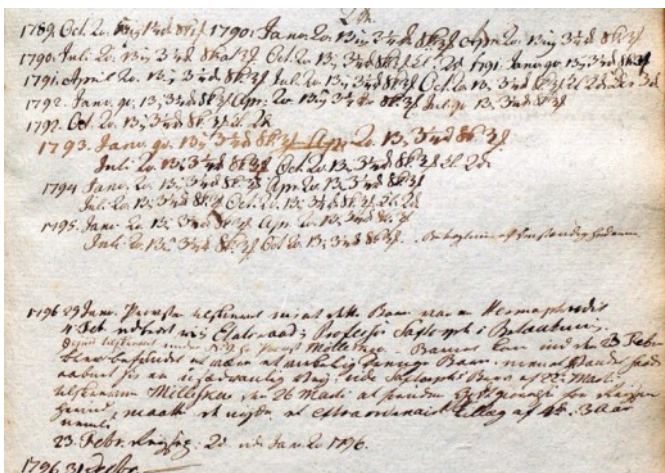
Jeg har undret mig over, hvordan kontakten blev etableret mellem plejefamilierne og fødselsstiftelsen, men der findes en fortegnelse (1820-1826) over 'Dem, som have meldt sig, især fra Landet, om at få Børn til Opfostring', så det er nok sådan, det foregik. Måske via den lokale præst? Præsten i Allerslev sogn var i hvert fald til stede og skrev under, da Frederik Ferdinand blev udleveret, 10 dage gammel, den 26. november 1789 til Lars Larsen og Marie Jensdatter i GL Lejre. Marie hed faktisk 'Andersdatter', men måske er skriveren blevet forvirret af, at der samme dag blev udleveret en anden lille dreng til Anders Pedersen og Marie Jensdatter, som også boede i Gl. Lejre. Lars Larsen fik sine rejseudgifter betalt af stiftelsen, så han har nok haft

Fra fødselsstiftelsens udsætterprotokol

begge familier og præsten med på hestevognen.

Lars og Marie var begge omkring 45 år og boede i et hus, der dengang lå på Orehøjvej nr. 18. Deres egne tre børn var sendt ud at tjene. Den yngste, Hans, fandt jeg i lægdsrullen 1787, hvor han tjente i Allerslev, kun elleve år gammel. Når Lars og Marie tog den lille Frederik Ferdinand til sig, var det højst sandsynligt p. g. a. plejelønnen. Den normale plejeløn, som blev udbetalt hvert kvartal fra fødselsstiftelsen, var ca. fire rigsdaler

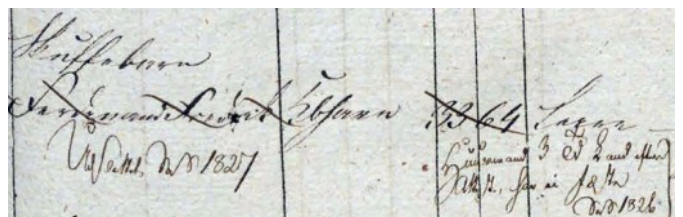
Omhyggeligt ført regnskab over plejelønnen og begrundelse for de tre års ekstra plejeløn

Fra protokollen 'De på landet udsatte børn', Fødselsstiftelsen

i fem år, men i dette tilfælde blev den forlænget yderligere tre år. Den lille Frederik Ferdinand blev, som alle børn, undersøgt af fødselsstiftelsens læge, og han konstaterede, at han var et 'mærkeligt Drengbarn, en Hermaphrodit'. Det udløste så tre års ekstra plejeløn, måske for at sikre sig, at plejeforældrene ville beholde ham.

Han var dog så meget dreng, at han fra 1791 blev indskrevet i lægdsrullerne, som nr. 92, som "Skuffebarn Ferdinand Frederik". Nr. 89 er skuffebarnet Daniel Pedersen, som desværre døde kort efter.

Fra Lægdsrullen 1827

Frederik Ferdinands plejesøster, Kirsten, blev gift i 1795 med Anders Madsen fra nabohuset. De to overtog fæstet i 1800 efter hendes forældre, som blev boende som indsiddere med Frederik Ferdinand, der nu var elleve år. Han kom ikke ud at tjene som barn, men i 1811, da hans plejefar var død, tjente han i Glim iflg. lægdsrullen. Der står også, at han var 161 cm høj. Det var en helt almindelig højde for voksne mænd på den tid. Han flyttede derefter tilbage til sin plejemor, som døde i 1819 som almisselem.

Var det, da han tjente i Glim, han mødte den unge Birthe Marie, som var datter på gården Møllebjerg i Glim? Hendes forældre var døde, da hun i 1825 havde plads på Gl. Kongsgaard, og her tjente hun, da de blev gift i maj 1825 i Allerslev kirke. De var jævnaldrende. Han var 36 år og hun 38.

Efter sit bryllup betalte Frederik Ferdinand en rigsdaler og to skilling til fattigkassen, som det var sædvane. Han overtog som gift mand fæstet af huset, så nu var han husmand og blev derfor slettet af lægdsrullen. Bemærk, at han stadig var 'skuffebarn'.

Hans plejesøster og svoger blev indsiddere i huset. Da huset blev brandforsikret i 1827, blev det målt op. Det var 11m x 5 m, med klinede vægge og stråtag. I huset var der to stuer og to køkkener, dvs., at der var en lille 'lejlighed' til hver familie.

Ud over stuehuset var der en længe til lo, lade og stald. Forsikringssummen var 270 rigsdaler sølv.

Frederik Ferdinand købte som så mange andre ind på auktionerne, så vi ved, at de havde et rundt bord og to forgyldte 'skilderirammer' i deres stue. Han købte træ til brændsel på skovauktionerne i Oren Skov.

Han betalte de sædvanlige huspenge til Ledreborg, men om vinteren 1836-1837 arbejdede han i stedet en dag om ugen på godset.

Bortset fra en kort periode omkring 1850 boede der altid indsiddere i husets anden lille lejlighed. Det er helt utroligt, at man kunne bo så småt, men det var almindelige vilkår for fattige, husvilde og enker. Deres husleje blev betalt af fattigkassen.

En af disse familier var daglejer Peder Christensen og hans kone Else Kirstine Carlsdatter. Nogen kan måske huske hende fra skuespillet på Gl. Kongsgaard 2024, 'En smugkro',

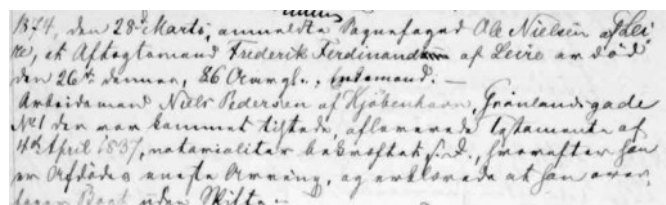
der handlede om, at hun solgte ulovlig brændevin. Familien havde fem børn, heraf et par nyfødte tvillinger, da Else Kirstine døde, og familien blev splittet for alle vinde.

Men andre fattigfolk overtog straks den lille lejlighed. Ved folketællingen 1850 boede der mærkeligt nok ikke nogen, men fra 1854 var den igen beboet. I 1860 blev den sidste lejer sagt op, for Frederik Ferdinand og Birthe Marie skulle selv bruge den. De afgav nemlig fæstet til Jens Hansen, som kom fra Gevninge og var nygift.

Frederik Ferdinand og Birthe Marie blev boende som aftægtsfolk. Hun døde i 1864, 77 år gammel, og han i 1874, 85 år gammel. Så de blev faktisk gamle, som mange andre i Gl. Lejre.

Frederik Ferdinand og Birthe Marie fik ingen børn, men de oprettede et testamente i 1837. Det blev bevidnet i Ledreborg Birks fogedprotokol af to husmænd fra Gl. Lejre.

Da Frederik Ferdinand døde i 1874, blev testamentet åbnet og viste, at arbejdsmand Niels Pedersen fra København var enearving. Det var lidt ærgerligt, for så får vi ikke at vide, hvad hjemmet indeholdt.

Lejre Herreds skifteprotokol, 1874

Men så blev jeg igen nysgerrig, for hvem var denne Niels Pedersen? Det viste sig, at Birthe Marie havde en søster, som havde flere børn, deriblandt Niels Pedersen, opkaldt efter sin morfar. Da han arvede, var han under fattigforsorgen og arbejdede som propskærer i København, så man kunne godt unde ham den arv.

Det er meget opmuntrende at tænke på, at selvom Frederik Ferdinand startede sin tilværelse med at blive lagt i en skuffe ved en kold mur, var anderledes, som et '*mærkeligt Drengbarn, en Hermaphrodit*', så fik han alligevel et langt og hæderligt liv, blev både gift og gammel og efterlod sig tilmed en arv til en nevø i København.

Kilder:

Rigsarkivets protokoller fra fødselsstiftelsen, folketællinger, Fattigprotokollen for Osted-Allerslev sogn, lægdsruller, Lex.dk, Ugeskrift for læger, Designmuseet.

HVEM VED NOGET OM BULOTTI PÅ LINDHOLM?

Af Vivian Møller

Lejrearkiverne er i besiddelse af dette fotografi (ukendt fotograf) af personalet på Lindholm gods, taget 1908. Billedet blev i juni registreret til arkiv.dk (hjemmeside, hvor lokalarkiver fra hele landet lægger fotos og arkivalier ud). Manden, som sidder i forre-

ste række yderst til venstre, er angivet som Bulotti, russer og morder. Men er der nogen, der har fået fortalt om Bulotti på Lindholm?

Garbi Schmidt udgav i foråret bogen *Bulotti. Morderen med de mange navne*.

Den bog måtte jeg da straks læse, nu han havde været på Lindholm. Eller havde han?

I bogen er nemlig ikke nævnt, han har været på Lindholm!

Jeg kontaktede Garbi Schmidt og for-

Lindholm gods 1908

talte, at arkivet lå inde med dette billede. Det er Henry Nielsen, lokalhistoriker fra Kirke Såby, som i sin tid satte navne på billedet.

Garbi besøgte derefter arkivet og fik scannet billedet ind. Det blev sammen med fotoet fra bogen lagt i et billedgenkendelses program. Resultatet var, at det hverken kunne be- eller afkræftes, at det var Bulotti på begge billeder. På billedet fra Lindholm har han sixpence på og man kan derfor ikke se hans hår modsat på billedet fra fængslet.

I 1908 var det Lauritz Fasting Nannestad, som var godsforvalter på Lindholm, og Peder Horn, som var

forpagter af jorden. Måske du har forfædre, som har skrevet erindringer eller andet ned, som fortæller om Bulotti.

Så er der nogen, som har hørt om Bulotti på Lindholm, må man meget gerne kontakte arkivet, arkivet@lejre.dk, eller mig, vivi-anus@post.tele.dk

Garbi Schmidt kommer i vores nyrestaurerede Kulturhus i Gevninge **tirsdag den 21. oktober kl. 19-21** og fortæller om bogen og sit arbejde med den. Kulturhuset er beliggende Gevninge Bygade 19, og billetter á 50 kr. kan hentes på lejrebib.dk

BYGNINGSPRÆMIERING 2025

Årets præmierede hus finder vi i den gamle husmandskoloni Holtensminde ved Sæby. De 200 år gamle huse bygget af godsejer Holten på Krabbesholm er som helhed et enestående miljø.

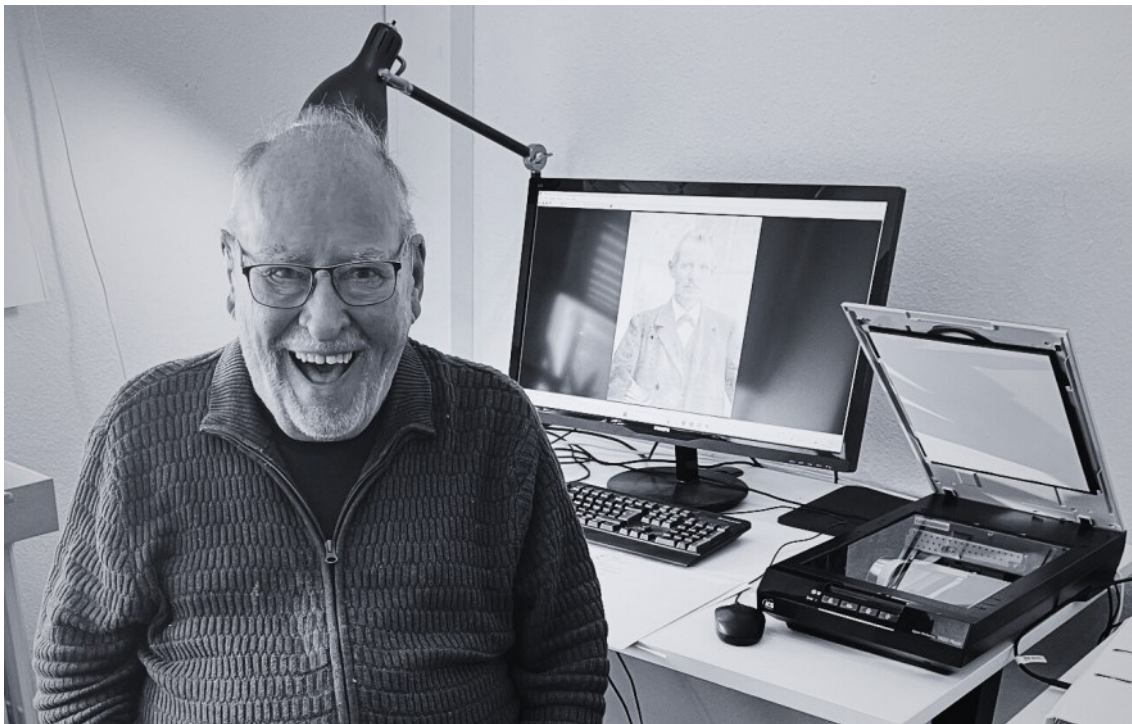
Ejendommen på Holtensmindevej 57 er den oprindelige smedebolig. Efter et ejerskifte i år 2000 blev huset over en årrække grundigt renoveret med genskabelse af husets ydre fremtræ-

den og nænsom modernisering af det indre.

Ejeren, beslagsmed Ole Dahl, sørge- de for en omfattende fotodokumentation af processen, hvilken har været en vigtig faktor ved præmieringen.

Huset er udvalgt af de historiske foreningers ny præmieringsudvalg, som består af David Grønbæk, Ole Knudsen og Lars Kiørboe.

Nekrolog:

Knud Petersen

I 20 år har Knud bidraget til hele Lejres hukommelse gennem sit virke i
Lejre Arkiv.

Det takker vi ham helhjertet for.

Lokalhistorien er i dag rigere på grund af Knud.

I medrivende foredrag og lysbilledfremvisninger formidlede Knud
lokalhistorien og stod som et fyrtårn for Lejres historie.

De mange billeder, som han for eksempel flittigt indscannede, vil blive set
og værdsat af historieinteresserede i dag og af fremtidige generationer.

Hans varme, humoristiske og venlige sind løftede arkivet
og alle dem omkring ham.

Det var svært at være i dårligt humør omkring Knud.

Han formåede at sige tingene, som de var - med et smil på læben
og et blink i øjet.

Knud vil vedblive at være en del af Lejres hukommelse.

Lejre Arkiv glemmer ikke Knud.

- Lejre Arkiv

LEJRE MUSEUMSFORENING

Formand: Hans Kongsgaard Nielsen, E-mail: hans@kongsg.dk

Hjemmeside: <https://www.lejremuseum.dk/museumsforening>

Jubilæumstale for Gl. Kongsgaard:

100 ÅR ER INGEN ALDER FOR ET LEVENDE MUSEUM

Af Morten Thomsen Højsgaard

For nylig havde jeg fornøjelsen af at deltage, da DR fejrede sit 100-års jubilæum i DR Koncerthuset i København. Statsradiofonien kan bare det dér med at samle folk. Og da flagene blafrede, pigekoret sang, generaldirektøren holdt tale, og lyd og billeder væltede frem med slående eksempler fra historien med hele Danmarks Radio, var det svært ikke at blive revet med.

DR har i 100 år afspejlet livet i det danske samfund. Først via radio, så med TV i sort-hvid og siden med farver. Dernæst monopolbrud og fødslen af de mange forskellige kanaler. Siden med den rivende digitale udvikling, vi kender i dag.

Når store ting i samfundet har bevæget sig, har medier som DR opsnappet det og gjort det til fælles eje: Kanslergadeforliget, 2. Verdens-

krig, Cubakrisen, Murens fald, Covid-19 og krigen i Ukraine. Vi husker det, vi oplever det, og vi forstår det gennem medierne.

I Statsradiofoniens levetid på 100 år har Danmark bevæget sig fra at være et landbrugssamfund til et industrisamfund, for i dag i tiltagende grad at være et informations- og netværkssamfund med så hurtig teknologisk forandring, at man kan få lyst til at råbe: STOP!

Måske var det netop ordet STOP, der også gik gennem Kirsten Nielsens hoved, da hun for 100 år siden, i 1925, besluttede sig for, at Gl. Kongsgaard i landsbyen Gl. Lejre på Midtsjælland skulle fungere som et levende museum. Flere andre omstændigheder spillede ind; Kirsten Nielsens bror, Hans Peter, havde for eksempel fået opført en "ny" og

mere moderne Kongsgaard på den anden side af vejen, så den "gamle" Kongsgaard med rødder tilbage i 1700-tallet nu stod tom; samtidig fandtes der også en forening for gamle bygningers bevaring, som ønskede denne gamle kongsgård bevaret.

Men i samme år, hvor statsradiofonien udsendte radio for første gang til hele landet, var der heldigvis også en handlekraftig Kirsten Nielsen. Kirsten Nielsen blev født i 1880. Hun kan ikke have undgået at have hørt om, hvordan Europa nærmest var gået i stykker i den store krig, som vi i dag kalder 1. Verdenskrig. Det var her, USA trådte befriende til og samtidig blev en verdensmagt. Det var her maskingeværer og kampvogne revolutionerede måden at føre krig på, ligesom droner og ondsindet hacking gør det i dag.

Nu levede hun så i det, vi i dag kender som "de brølende 20'ere". Ikke bare med radio i æteren, men også med stadig flere masseproducerede biler, der begyndte at afløse hestene i gadebilledet, med industri, der fik stadig større damp under kedlerne,

og med verdenshandel, som buldrede derudaf. Måderne at producere fødevarer på ændrede sig også; datidens eksempler på stordrift og ny byggekultur vandt indpas i byerne og herude på landet.

Kirsten Nielsen må have følt sin helt egen trang til ikke bare at råbe STOP, men også til at sætte handling bag sine ønsker om at bevare og beskytte noget, hun holdt meget af. Og det har vi grund til at takke hende stort for i dag. For 100 år senere står Gl. Kongsgaard stadig i sin helt egen ret, sådan som Kirsten Nielsen besluttede det, som et levende museum for sjællandsk bondekultur.

Gl. Kongsgaard blev i kraft af Kirsten Nielsen til sin helt egen fascinerende tidslomme, et fristed for traditioner, et samlingspunkt for egnen. Med autentisk indretning og originalt inventar vidner Gl. Kongsgaard den dag i dag om betydningen af hverdagslivet i landsbyen, om meningen med det hårde slid på landet, om det tætte samspil mellem natur og mennesker.

Kirsten Nielsen levede og åndede

for Gl. Kongsgaard, hvortil hendes tipoldefar Ole Pedersen tegnede fæstekontrakt med Ledreborg Slot i 1749, og hvor familien så flyttede ind for at blive i 1750. Kirsten Nielsen boede i den grad også selv på stedet – og åbnede det samtidig for gæster med omvisninger og personlige historiefortællinger. Sikke en dedikation!

Kirsten Nielsen var på mange måder tidligt ude. Hun traf sin beslutning om at skabe det levende museum i 1925 – og først fire år senere fulgte borgere i nabobyen Roskilde efter med et lignende initiativ og skabte Roskilde Museumsforening, der siden blev til Roskilde Museum og museumsorganisationen ROMU. Hvilket fremsyn!

Kirsten Nielsen gjorde, hvad hun gjorde, frivilligt og uegennyttigt. Dermed blev hun også et fremragende eksempel for nutidens frivillige, som stadig danner rygraden på så mange måder i vores samfund. Gl. Kongsgaard kunne slet ikke drives i dag uden den meget store indsats og hjælp fra mange frivillige. Derfor var det også med rette, at

Morten Thomsen Højsgaard taler.

Foto Kristjan Løk, ROMU

Hans Majestæt Kong Frederik X i sin første nytårstale ved indgangen til år 2025 netop fremhævede den betydning, den medmenneskelighed og den mening, der knytter sig til at være frivillig i Danmark. Hurra for de frivillige!

Vi kender Kongens nytårstale, fordi DR og andre medier transmitterede den. Vi kender Kirsten Nielsen, fordi hendes 100 år gamle valg, hendes ansvarsfølelse for slægtsgården, hendes dedikation, hendes fremsyn, hendes uegennyttige indsats og hendes eksempel til efterfølgelse er blevet stående.

Det er pudsigt, og det er tankevækkende, at historien om Kirsten Nielsens Gl. Kongsgaard som levende museum og historien om DR som

landsdækkende medium runder 100 år netop i år, samme år, med samme samfundsudvikling som afsæt og klangbund.

Jeg tænker ikke, at I – ærede tilhørere – havde forventet at skulle høre om DR, da I begav jer ud i dag for at deltage i sæsonåbningen for Gl. Kongsgaard med fest og farver, teaterstykke, madboder, børneaktiviteter og havevandring. Men tillad mig at holde fast lidt længere i sammenligningen mellem de levende museer og de landsdækkende

medier.

På hver deres måde opfanger de tiden og gemmer stof for eftertiden. Museer og medier viser, hvordan andre mennesker lever. De fortæller historier. De udgør selv en del af historien.

Når museer og medier gør deres arbejde godt, bidrager de til at skabe forståelse for, hvor forskelligt livet kan udarte sig, på landet såvel som i byen, i fortiden såvel som i nutiden. Museer og medier yder hver deres form for public service, tjeneste for

Fra 100-årsjubilæet på Gl. Kongsgaard. Foto Kristjan Løk, ROMU

offentligheden.

Når rigtig mange mennesker har set det samme sted, såsom Gl. Kongsgaard, eller når rigtig mange mennesker har hørt den samme nyhed, den samme tale eller forholdt sig til den samme begivenhed, ja, så skaber det sammenhængskraft. Det giver en fornemmelse af at høre til – i stil med den, vi synger om i sangen med ordene ”Der har jeg rod, derfra mit hjerte går”.

Forudsætningen er, at museerne og medierne kun taler om ting, der er ægte, virkelige, sande. Vi orker ikke ”fake news”. Vi kan ikke slå rod i kunstige virkeligheder. Vi får ikke hjertet med, hvis vi bliver manipulerede eller snydt med. Vi kan ikke høre rigtigt hjemme i et rent cyberspace.

Også derfor var og er Kirsten Nielsens 100 år gamle beslutning om at gøre Gl. Kongsgaard til et levende museum så vigtig. For hun fastholdt noget, der ellers ville forsvinde. Hun hjalp os med at huske et stykke af virkeligheden, som var og er ægte. Hun bidrog til, at vi i Danmark

kan fortælle historien på en nuanceret, rodfæstet og konkret måde.

Kirstens Nielsen viste med sit helt eget levende museum også betydningen af hvert enkelt menneskes eget oplyste og velovervejede valg, der kan medføre, at hundreder af mennesker, for eksempel som i dag, samles på et helt bestemt og autentisk sted for at mindes, fejre og markere netop det.

100 år.

Er man så færdig? Var det så bare det? Hvad byder fremtiden på for Gl. Kongsgaard? Heldigvis stiger levealderen i det danske samfund. Flere og flere bliver over 100 år. Og Gl. Kongsgaard skal nok følge med i den trend.

En bred kreds af frivillige passer og plejer stedet. De er godt på vej med at rejse midler til den næste nænsomme restaurering af gårdens ydre rammer, med respekt for stedets oprindelige materialer og funktioner.

Samtidig stiger interessen for og anerkendelsen af den endnu længere historie, som har udspillet sig tæt på dér, hvor vi er samlet i dag.

I sen jernalder og vikingetid stod nogle af de største byggerier i datidens samfund ved det, vi i dag kender som Gl. Lejre. Arkæologiske fund af mægtige kongehaller og resterne af imponerende skibssætninger vidner om det. Tæt koncentration af gravhøje og mere end 3.000 forskellige fund af smykker, mønter, redskaber og andre materialer fra oldtiden i dette område bidrager til pointen: Lejre har haft en væsentlig betydning som magtcentrum og som forløber for det danske rige, vi kender i dag.

I lyset af denne lange historie, der rækker meget mere end 1.000 år tilbage i tiden, er 100 år jo nærmest ingen alder. Det er som bare et øjeblik på en meget lang tidsrejse.

Også derfor er jeg fuld af fortrøstning på Gl. Kongsgaards vegne. I et samfund, der brøler afsted hurtigere end måske nogensinde før, er der brug for tid, der står stille, steder, der bevares, rum til ro og eftertanke, og anerkendelse af alt det, vores forfædre har gennemgået.

Vi er her i dag, fordi nogen kom før os. For 10 år siden. For 100 år siden. For 1000 år siden. Og endnu længere tilbage.

Symbolsk kan vi opleve Gl. Kongsgaard, fordi Kirsten Nielsen og hendes slægt har passet på den, forvaltet dens potentiale og åbnet dens døre og dens historie for os som et minde om, hvor vigtigt det er at høre til, at kunne føle sig hjemme, og at have et sted, hvorfra ens hjerte går.

Det er 100 år siden, Gl. Kongsgaard blev til et levende museum.

Tak til Kirsten Nielsen, der fandt på det - i samme år, som DR sendte radio for første gang. Tak til alle de frivillige, som fortsat gør det muligt - uanset om det dækkes af medierne eller ej. Tak til alle jer, der bruger og besøger stedet -- og dermed gør det ekstra meningsfuldt at tage sig af det i mindst 100 år endnu.

Og så til slut et kæmpe tillykke både til Lejre, til Danmark, og til os alle, fordi vi med Gl. Kongsgaard har et så charmerende og skønt sted at få lov til ...

... AT HØRE TIL.

LEJRE HISTORISKE FORENING

Formand: Hans Jørgen Lych Larsen, Lønspjæld 15, 4320 Lejre

E-mail: lychlarsen@hotmail.com

Hjemmeside: www.lejre-historiske-forening.dk

Igen i år er det lykkedes os at sammenstykke et varieret program frem til generalforsamlingen i 2026. Hvis der kommer ændringer i programmet, vil vi orientere medlemmerne via mail. Hovedparten af foredragene afholdes en onsdag eller torsdag, da Domus Felix sjældent er ledigt mandag eller tirsdag.

Onsdag den 8. oktober kl. 19 i Domus Felix. **Morten Warmind**, Københavns Universitet: "Milde og mægtige aser" - en introduktion til religion i Norden i vikingetiden

Søndag den 2. november kl. 13 - 16. Byvandring i Lejre Stationsby ved **Lene Floris**. Mødested: Biblioteket Lejre St. Et samarbejde med Lejre-Allerslev Grundejerforening, støttet af foreningen By og Land Danmark. Tilmelding: lejreby@gmail.com

Onsdag den 26. november kl. 19 i Domus Felix: Historier fra Lejre.

Tirsdag den 6. januar 2026 kl. 19 i Domus Felix. **Jesper Langkilde**, ROMU: Middelalderens Rye herregård

Onsdag den 14. januar 2026 kl. 19 i Domus Felix. **Lisbeth Imer**, Nationalmuseet, Runer i Vikingetiden, og nyt om Læborg runestenens Ravnunge-Tue og Thyra.

Generalforsamling i februar 2026, dato kommer senere.

Onsdag den 11. marts kl. 19 i Domus Felix. **Emil Struve**, ROMU: Øm jættestue og dens brug som begravelsesplads gennem generationer.

Udflugt maj 2026 til Nordsjælland.

HISTORISK FORENING FOR BRAMSNÆS OG HVALSØ

Formand: Bjarne Holm, e-mail: lokalhistoriehbh@outlook.com

Hjemmeside: <https://historiskforeninghbh.dk>

Kære medlemmer .

Jeg håber alle har haft en god sommer.

Angående beskrivelsen af vores arrangementer i første halvdel af året vil jeg henvise til vores hjemmeside, som indeholder fine referater fra begivenhederne og en fin oversigt over vores kommende arrangementer.

Jeg vil her omtale nogle af de aktiviteter, vi afholder i løbet af efteråret.

Søndag den 14. september kl. 14 – 16 har vi **byvandring i Sæby**, en gammel, historisk landsby, som på mange måder står, så man kan se historien tilbage i tiden. Turen bliver ledet af Lars Kjørboe, som har skrevet flere bøger om byen og gårdene i og uden for byen og endvidere om 1800-tallet med godsejer Holten og hans store betydning for området.

Vi arbejder på at lave flere byvandring fremover, så vi kan få en god forståelse af vores fælles områder..

Vi har kirke- og **kirkegårdsvandring i Kirke Såby** med pastor Poul Joakim Stender den 4. oktober

kl. 10.30. Kirkegårdsvandringen er en fortsættelse af vore kirkegårdsvandring i Bramsnæs. Vi vil gerne pege på kirkernes og kirkegårdenes historiske betydning, også i dag. Men flere og flere gravsteder bliver sløjfet med tomme gravsteder til følge. Dette vil vi gerne have en samtale om, samtidig med at vi besøger vores dejlige kirker og smukke kirkegårde i den gamle Hvalsø Kommune.

Mandag den 3. november kl. 19.00 i Kirke Hyllinge bibliotek har vi igen besøg af Steen Ole Hedelund Jørgensen. Han vil denne gang fortælle om **Struense**, hans tid som nærmeste rådgiver for den mentalt syge Christian den 7. og de mange reformer, som han indførte, og som har påvirket samfundets udvikling helt op til i dag.

Onsdag den 11. marts kl. 19 i Domus Felix er der fællesforedrag for de to historiske foreninger og Arkivet: Emil Struve fortæller om **Øm Jættestue**.

P. b. v. Bjarne Holm

NYT FRA DEN SELVEJENDE INSTITUTION TADRE MØLLE (DSI - TM)

*Formand
Jørn Jensen*

Renoveringen af Møllehusets tag og tagkonstruktion er påbegyndt primo august og forventes afsluttet ultimo oktober/primo november. Der er rejst et stort stillads omkring Møllehuset, og bygningen er dækket med presenninger, når der ikke arbejdes på taget. DSI -TM er bygherre med de krav, det stiller. Der afholdes byggemøde hver uge.

Der er indgået aftale med Ole Malling, at han følger og dokumenterer

Foto Ole Malling

Foto Ole Malling

renoveringen. Det vil skabe grundlag for en film på ca. 3- 4 minutter, der vil blive vist sammen med de øvrige kortfilm i Mølle-Maries stue. Ole Malling har taget billedet, der vises på denne side.

Aftalen med forpagteren udløber ved udgangen af 2025. Der er indgået aftale med forpagteren om en 5-årig forlængelse af forpagtningsaftalen. Det betyder, at der vil græsse Gallo-way – kvæg på arealerne frem til udgangen af 2030.

TADRE MØLLES VENNER

fmd: Jens-Kr. Jacobsen, e-mail: tadremoellesvenner@gmail.com

Hjemmeside: www.tadremoellesvenner.dk

”Siden sidst på Tadre Mølle”

Tadre Møllens Venner fik ved generalforsamlingen i marts 2025 ny formand - Jens-Kristian Jakobsen. Jens-Kristian bor i Hvalsø.

Vanen tro åbner Tadre Mølle til påske - i år var det den 17. april, hvor køerne kom på græs - et tilløbsstykke uden lige med et fantastisk besøg af børn og voksne.

Påsken forløb fint. Romu havde arrangeret gratis aktiviteter for børn, sluttende med bagning af bl.a. pandekager og suppe ved den store ovn i vognporten .

Herlige dage og mange gæster - ligesom forårets Krible- Krabledag tiltrak de mange børn og voksne.

Mange traditioner er forbundet med Tadre Mølle, bl.a. fejring af Valborgaften den 30. april. Majstangen blev pyntet, der blev sunget og hygget -

Fra Møllemaries Mindedag. Foto: Ole Malling

en skøn aften i den grønne skov med glade gæster, som pyntede majstangen med et utal af blomster.

Åbningssæsonen var hermed i fuld gang, og Dansk Mølledag var den 15. juni - møllen var åben, og denne dag er der gratis entré.

Ikke mange weekender efter havde vi det årlige Kildemarked . Det flotte vejr og de utallige boder lokkede mange til.

Som noget nyt denne dag var der arrangeret lege, udklædning og aktiviteter for børn på en skøn dag .

Juli måned byder på flere åbningsdage, og i år havde Romu arrangeret "sjovt" for børn og besøgende. Hver fredag i juli måned kunne man høre om vandets magiske kræfter. Lørdage bød også på arrangementer: spindedage, folkedans, pandekagebagning, lav dit eget stearinlys og meget meget mere. Vejret var ikke det bedste, men juli sluttede med den smukkeste solskinsdag.

Også i år var der arrangeret friluftsgudstjeneste, der som altid tiltrak

Jens-Kristian Jacobsen, formand for Tadre Møllens Venner, Bent Brun, Jørn Jensen, formand for Den Selvejende Institution Tadre Mølle

Foto Ole Malling

mange besøgende. Poul Joachim Stender stod for Gudstjenesten med en prædiken, der som altid berørte et aktuelt emne. Menighedsrådet sørgede for pølser og drikke.

Dagene går - Mølle Maries mindededag fejres - i år var det den 17. august. Dagen bød på sang og musik leveret af Midtsjællands Spillemandsdrag. Maries familie var inviteret, og 14 personer kom. De ville gerne fortælle om dengang, da de kom på møllen hos Marie - en hyggelig og smuk mindededag med kaffe og kage samt grillpølser og dejligt humør.

Kommende arrangementer i 2025:

Plantemarked den 20. september kl. 12-15.

Efterårsferie åbent hver dag i uge 42 kl. 11-16.

Julemarked søndag den 7. december kl. 10-16.

Lethrica

Lethrica er tidsskrift og medlemsblad for de historiske foreninger i Bramsnæs, Hvalsø og Lejre samt Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner. Arkiverne og museerne tilbydes en fast rubrik.

Lethrica betyder ”Noget om Lejre”, og bladet er oprindeligt en sammenlægning af Lejre Historiske Forenings blad *Lethrica* og *Nyt fra Egnshistorisk Forening* i Hvalsø.

Forsendelse: *Lethrica* tilsendes medlemmerne af de to historiske foreninger, Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner samt Lejre Arkiv 1. april og 1. oktober.

Ved **manglende levering** rettes henvendelse til:

LHF: Agnete Vibholt
agnetevibholt@gmail.com

HBH: Irene Pedersen
lokalhistoriehbh@outlook.com

LMF: Kaare R. Skou
kask@newmail.dk

TMV: Connie Olsen
tadremoellesvenner@gmail.com

Redaktionsudvalg:

Ole Malling, Bjarne Holm, Hans Jørgen Lych Larsen, Karin Gottfredsen, Lilli Budtz, Søren Bo Bojesen.

Redaktion og layout:

Thyra Johannesen
thsj@mail.dk

FORENINGERNES KOMMENDE AR- RANGEMENTER

Søndag den 14. september kl. 14 – 16

Byvandring i Sæby (HBH)

Lørdag den 20. september kl. 12-15:

Plantemarked (TMV)

Lørdag den 4. oktober kl. 10.30:

Kirkegårdsvandring i Kirke Såby (HBH)

Uge 42 (13-19. september) kl. 11-16:

Åbent på Tadre Mølle (TMV)

Onsdag den 8. oktober kl. 19 i Domus Felix :

Morten Warmind, Kbh. Universitet. (LHF)

Tirsdag den 21. oktober kl. 19-21 i Gevninge Kulturhus:

Foredrag med Garbi Schmidt (Biblioteket)

Søndag den 2. november kl. 13 - 16:

Byvandring Lejre Stationsby, Lene Floris. (LHF)

Mandag 3. november kl. 19.00 i Kirke Hyllinge bibliotek:

Foredrag om Struense (HBH og Arkivet)

Onsdag den 26. november kl. 19 i Domus Felix: Historier fra Lejre (LHF)

Søndag den 7. december kl. 10-16:

Julemarked på Tadre Mølle (TMV)

Tirsdag den 6. januar 2026 kl. 19 i Domus Felix:

Jesper Langkilde: Rye herregård (LHF)

Onsdag den 14. januar kl. 19 i Domus Felix:

Lisbeth Imer, Runer i Vikingetiden (LHF)

Onsdag den 11. marts kl. 19 i Domus Felix:

Emil Struve: Øm Jættestue (LHF, HBH og Arkivet)